

Українська Родина

(THE UKRAINIAN FAMILY)

Популярний літературно-
історичний журнал

Виходить що місяця

Редактує й видає

Олександр Луговий

526 Bathurst Street, Toronto, Ontario, Canada

A Journal of Popular
Literature and History

Edited and published
monthly by

Alexander Luhowy

Поодиноке число 30c

Річна передплата \$3.00

Single copy 30c

Yearly subscription \$3.00

Рік III. Число 1-2 (16-17)

Vol. III. No. 1-2 (16-17)

Січень-Лютій, 1949

January-February, 1949

— ЗМІСТ —

Проводирі Козацтва до Національної Революції	Ст. 1
Модерній словник	Ст. 5
В кігтях двоголового орла	Ст. 6
Історія Української Православної Церкви	Ст. 31
Літопис подій з Української Історії	Ст. 36
Літопис по державах	Ст. 40
По Канаді за передплатниками	Ст. 45
Єретичні думки	Ст. 47
Давні українські імена	Окл. ст. 2
Передплати і жертви	Окл. 3 і 4

Права застережені.

Copyright reserved.

З друкарні

Alberta Printing Co., 10355 - 96 Street, Edmonton, Alberta

ДАВНІ УКРАЇНСЬКІ ІМЕНА

Січень, за княжої доби в Україні Просинеч, або Просинець, п'ятий місяць у році.

1. Мечислав, Мечислава	16. Ярослав
2. Стрижослав	17. Ярополк
3. Властомир	18. Ратомир
4. Добромир, Добротвор	19. Предслав
5. Властибор	20. Вишеслав
6. Boehмир	21. Верхуслав
7. Святослав	22. Вернислав
8. Ростислав	23. Хвалибог
9. Володимир	24. Милогість
10. Доброслав	25. Радомир
11. Богумил	26. Доброгнів
12. Вячеслав	27. Всеслав
13. Богумир	28. Воєслав
14. Радогост	29. Прибислав
15. Звеніслав	30. Спитогнів
	31. Скарбомир

* * * *

Лютий, за княжої доби — Січень.

1. Мирослав	15. Миловид
2. Милослав	16. Святовид
3. Бреніслав	17. Ізяслав
4. Витослав	18. Всеволод
5. Мечислав	19. Гордислав
6. Богодар	20. Миладо
7. Богдан	21. Святорад
8. Благослав	22. Велеслав
9. Судислав	23. Здислав
10. Гореслав	24. Вершислав
11. Гнівомир	25. Людомил
12. Томіслав	26. Людомир
13. Немир	27. Любомир
14. Щастислав	28. Вірослав

Примітка: Жіночі імена давніх часів давано тіж самі, що й чоловічі, з додатком “а” на кінці. Тому жіночі імена не подаються.

Один партійний український проводир твердить, що...
Берестейська унія відбулася 1569 року, а Люблінська — 1596 року. Ми думаємо якраз навпаки!

* * * *

Щось нічого не чути від наших поетів “більших за Шевченка,” а ні від “найвизначніших сучасних українських повістярів,” що про них так розписувалися в англо-мовній торонтонській пресі.

УКРАЇНСЬКА РОДИНА

Рік III. Число 1-2 (16-17)

Січень-Лютий, 1949

ОЛ. ЛУГОВИЙ

Проводирі Козацтва до Національної Революції 1648 року

I.

Часи заснування козацтва на українських землях істориками подаються не однаково. Одними — 1550 роки, часи заснування Запоріжської Січі князем Дмитром Вишневецьким (Байдою). Іншими — століття, або й два перед заснуванням Січі. Це друге припущення близче до правди, однаке не зовсім правдиве. За початки козацького руху можна вважати навіть 950 роки, адже арабськими й грецькими хроникарями згадується власне в 945-950 рр. племя Білобережан, князям непідлегле, яке заселювало пізніші Запоріжські землі і саму Хортицю. Далі, під 1220 роками, чужими й нашими літописцями згадуються Бродники, русичи, яких відділ в силі 15 тисяч, під проводом воєводи Пласкині, брав участь у бою на р. Калці, 1223 року, по татарському боці. В пізніших часах про Бродників нема згадок. Але в 1380 роках у татарських рядах бачимо великі козацькі відділи в команді виборних отаманів — Семена Мелика і Андрія Бобрика. Цей обєднаний сторожевий козацький корпус (6 тисяч донців і 8 тисяч запорожців) в бою на Куликовому полі, 8 вересня 1380 р., перейшов на бік московського князя Дмитра Донського і йому завдячує Московщина розгромом орд хана Мамая. На стіні з іменами значніших воїнів, воєвод, князів і боярів, у Донському монастирі в Москві, що погинули на Куликовому полі, викути імена обох отаманів не князів і не боярів. Правда, московські історики вважають Бобрика Волинським воєводою. У тих часах не тільки Волинь, але Чернігівщина, Смоленщина, Сіверщина, Полтавщина й частина Орловщини (Брянщина) та Курщини належали до Литовсько-Української держави, що перебувала у частих війнах і з Московщиною і з Ордою. Тож дивним здається,

як Бобрик міг служити в рядах татар і москвинів Литво-Україні ворожих. А зокрема, як з цілим корпусом кінноти міг до татарського війська, у теп. Тамбовщині, через величезну територію українсько-литовських лівобережних князівств дістатися? Ще одну неясність вносить та обстановина, що вел. князь Ягайло справді пішов походом Мамаєві на поміч, отже, хвилево, був з татарами в союзі, однаке з пів дороги завернув. Майже увесь XV вік про козаччину згадок нема. Натомість літописці подають вістку про "уходників," хліборобів-вояків, що завдяки здирствам пограничних старост оселявалися по сусідству з Татарщиною настало.

1470-90 роки позначилися частими нападами татар на Поділля, Київ і Галичину, та повстанням Мухи, що зумів створити значну повстанчу силу, її обєднати й захопити пограничні міста по Дністрі, 1490 року. Того ж року староста Черкаський і Канівський, князь Олександер Вишневецький заводить військову силу, щось на взірець пізнішої надвірної козаччини. У тих же роках згадується ватага козацький Венжик Хмельницький. Перша згадка про запорожських козаків, у 1492 році, звязана з козацьким нападом на турецьке місто Тягину, а наступного року козацтво під проводом князя Богдана Глинського перевело напад на Очаків.

Повстання, 1495 року, Андрія Бірулі, що вважав себе правним володарем України, побіч помочи Молдавії й Туреччини, не обійшлося без участі козацтва, як рівно ж і повстання, 1507-8 років, значної більшості української аристократії під проводом князів Михайла й Василя Глинських. Між 1510-15 роками козацтво відбувало походи на татар під проводом старост — Остапа Дашковича, Предслава Лянцкоронського, Семена Полозовича, Криштофа Кметича, Бернарда Претвича, тощо. Козацтво в тих часах обернулося в постійну військову організацію, одержувало платню, встановило писарський уряд. Першим відомим козацьким писарем був Якша Бабер, з походження мадяр. Коло 1520 років проводять козацькими ватагами князі Ілля й Константин Острожські, Сангушки, Овруцькі, Потоцькі, Замойські, Заславські, Корецькі, Збаражські, та інші. 1520 — Остап Дашкович заганяється в Крим, а 1528 — Ленцкоронський захоплює в Криму півтори тисячі коней і 30 тисяч овець. 1533 року, на соймі в Петрокові, Дашкович про-

понує організувати на охорону пограничча з татарами дві тисячі козацтва, однаке без успіху.

Всі поіменовані козацькі проводирі — це представники української аристократії, князі чи бояри, часто католики. Після смерти Остапа Дашковича, до річи білорусіна, 1535 року провід Низового Козацтва (Запоріжців) переходить до простолюдинів. В звязкові з походами на татар, 1536-1540 рр. згадуються справжні козацькі отамани: — Карпо Масло з Черкас, Яків Білоус з Переяслава, Андрушко і Ласун.

Будову Запоріжської Січі на острові Хортиці, по сусіству з татарськими володіннями, спричинило доручення князеві Дмитрові Вишневецькому охорони південного пограничча. Заходи над організацією козацької сили зустрінуто ворожо. Тому, року 1557 Вишневецький опинився в Москві. Наступного року відбувся спільнний козацько-московський похід в Крим, під проводом Вишневецького і стольника Олексія Адашева (найближчого дорадника царя Івана Грізного). Вишневецький з Москвою довго витримав не міг. 1561 р. він повернув в Литовсько-польське підданство, а через два роки, на чолі 4 тисяч козацтва відбув похід в Молдавію, з метою здобуття для себе Молдавського престолу. Польський гетьман Язловецький підступом схопив князя й видав молдавському господареві, а той видав туркам, що Вишневецького покарали на смерть. Козаків потромлено. Щойно через п'ять літ, 1568 р. заведено козацький полк у складі 300 душ, під проводом шляхтича Івана Бадовського.

Після Люблинської унії, якою прилучено Україну до Польщі, а одночасно побільшенням панщини до двох днів тижнево (за Литовського періоду 30 днів на рік), все, що було енергійного, здібнішого, рушило на Дніпровий Низ, в Дикі Поля на безпанські землі. Гетьман Литви, Григорій Ходкевич підняв проти унії повстання, без сумніву з участю козацтва, хоча про те певних загадок нема. Отамани на Низу міняються щорічно. В рр. 1575-78 — князь Богдан Ружинський, Шах, Лукіян Чорнинський, Іван Підкова. Ружинський згинув в Криму, під Аслан-Кірменом, а Підкова здобув Молдавію (звав себе правним володарем тоЯ країни). На вимоги турків князь Збаражський захопив Підкову в полон і у Львові покарав на горло. 1579 року брат Івана, Олександер Підкова, відбув похід у Молдавію

з тою ж, що й його брат, метою. Погромлений — згинув на палі в Туреччині. Тими ж наслідками закінчився похід 4 тисяч козаків з Олександровим сином, Петром. 1581 р. переведено т. зв. “Баторієві реформи.” Старшим на Запоріжжі став шляхтич Іван Оришівський, а на волости — князь Михайло Вишневецький, батько страшного Яреми, староста Канівський і Черкаський. Низове козацтво з Оришівським бере участь у війні з Москвою. Опісля — козацькі ватаги розпущено. Підданців, хоча в часі війни всім обіцювано волю, змушені відбувати панщину. 1584 року козацтво на Січи втопило королівських послів.

1581-86 років очолюють козацтво князі — Самійло Зборівський, Михайло і Кирик Ружинські, Лукіян Чорнинський, Богдан Микошинський, Войцех Гановицький, Захар Кулага, Федір Полоус, Матвій Шаула, Гаврило Голубок (згинув 1588 року у повстанні на Блацлавщині). Походи в Молдавію, Валахію і на татарів відбуваються щорічно. Щорічно чергуються й згадані козацькі проводирі до 1590 року. Наступного року вибухло повстання під старости Криштофа Косинського, — перше повстання Низів проти магнатів. Здобуто Білу Церкву, Київ, Переяслав і ряд інших міст. Отаманами чергуються Косинський, Микошинський, Григорій Лобода, Гнат Василевич, Шаула, Кремпський і Нечковський, — проводирі й герої пізніших повстань (по Берестейській унії). Повстання Косинського закінчилися погромом козацтва під Пяткою, 3 лютого 1593 року, і смертю самого Косинського під Черкасами від підсланих князем Янушем Острожським вбивників. Того ж 1593 року князі Вишневецькі підписали з козацтвом угоду, якою козакам дано вільну дорогу через володіння князів.

1594 року, 9-го червня, прибули в Січ посли цісаря Рудольфа II, (Еріх Лясота), з клейнодами і значною, як на ті часи, сумою гроша у дарунок (8 тисяч дукатів). За списку виплат вперше довідуємося про склад Січовиків: — кошовий, чи гетьман, головний обозний, чотири полковники, вісім осавулів, 20 сотників, 16 хорунжих і 152 десяtnики. Місія Лясоти не вдалася. Однаке до цісаря вислано козацьке посольство під проводом Саська Федоровича.

Настиглих років відбулися історичні події, що розєднали тогочасне українство на два ворогуючі табори, а одночасно поставили козацтво в ряди оборонців своєї віри, за-

хистали устоями польської держави. Ці події — релігійний поділ українства і внаслідок того — перше велике повстання під проводом Лободи і Наливайка.

(Докінчення у наступному числі)

МОДЕРНИЙ СЛОВНИК

- Спартанець — старогрецький танець.
 Молокане — ті, що п'ють лише молоко.
 Софіст — захоплений у жінку, Софію на імя.
 Неврастеник — чоловік, що не виріс.
 Спеціяліст — людина, що знає дуже багато, про не-
 багато.
 Революціонер — людина, що завжди реве.
 Консультанти — тітки консула.
 Гармоніст — спеціяліст по гормонах.
 Архимед — найкращий в світі мед.
 Еноти — музичні звірятка.
 Патріот — людина, що в часі війни здезертирує.
 Дезертир — вояк, що вперто служить в армії.
 Імперіалізм — відмова державі від чужої території.
 Реакціонер — людина, що в час виборів визнає право
 виставити кілька виборчих лист, а не одну.
 Поступовець — тоталітарист-назадник.
 Воля друку — право висміювати в друку волю друку.
 Воля совісти — право не мати совісти.
 Воля слова — право недодержати слова чи прире-
 чення.
 Хамелеон — міліон хамів.
 Сторож — сто рож.
 Філянтроп — такий, що дасть де не треба й сто ти-
 сяч, але вам не позичить ні цента.
 Стоян Стоянович — коли спить, стає Лежаном Лежа-
 новичем.
 Манію — всяка манія, приміром — великости, пере-
 слідування, чи націоналістична. Нею опановані головно
 комуністі.
 Коняк — те, що п'ють коні.
 Сходи — ними сходить сонце.
 Шлях — річ, по якій розходяться гроші.
 Совноти — праці совітських композиторів.

ОЛ. ЛУГОВИЙ

В КІГТЯХ ДВОГОЛОВОГО ОРЛА

ПОВІСТЬ З ЧАСІВ ПЕРШОЇ ВЕЛИКОЇ ВІЙНИ
У двох частинах

(Перший том трильогії “Огнем і Кровю”)
(Продовження)

XVIII.

Сумних Великодніх свят сподівалася Марія Олександрівна. Слабість сина, невідомий стан здоровля чоловіка, — вона не знала де Паволоцького поранено, — відобрали їй спокій, затроювали життя. Постаріла за тих кілька місяців так, що простодушні селянки їй у вічи це говорили. В час побуту чоловіка на фронті регулярно одержувала від нього бодай два листи місячно. Та й тоді кожної хвилі лізли в голову думки, — може у цей час, як вона читає лист від чоловіка, він лежить вже вбитий, пораний, чи може мандрує під багнетами у ворожий полон. Падала у такі хвилі на коліна і з сльозами молила Бога охоронити її чоловіка від небезпеки... Молилася не за нього тільки, а за всіх гноблених і обездолених, просила кари на лицемірів, що нехтують Його закони; перелицьовують по своїй вподобі Його Правду, прогнившими устами проповідують нищення і вбивства. До неї прилучувалися й діти і так ця трійця часто молилася годинами. Релігійність Марії Олександрівни не була тою чванькуватою побожністю, що зустрічається на кожному кроці у житті. Побожність поверховна, повстає з призвичаєння, не доторкається навіть душі людини. У побожності зберігається тільки форма релігії, не її зміст. Люди йдуть по звичці до церкви, там вислухують незмінне: “Подай Господи”, по звичці говорять незмінні й незрозумілі молитви, а повернувшись з церкви продовжують творити те саме, що й перед тим творили... Релігійна ж людина молиться тоді, коли відчуває потребу молитви її душа. Та молитва приносить велику полекшу, обновлює людину і ту молитву відчуває Найвища Сила, Бог. Люде релігійні духовно відкидають всякі форми у відношеннях до Бога і тому зривають з офіційними релігіями, якоюб та релігія не була... І християнська віра і магометанська, жидівська і поганські, мають своїх “єретиків”. До таких “єретиків” належала Марія Олександрівна.

Пошта нараз урвалася. Це, як думала Марія Олександрівна, могло статися тому, що російська головна команда часово перервала комунікацію фронту з запіллям з бажання задержати у таємниці обставини на фронті. Могло однак бути й так, що Володимир Миколаєвич попав у полон, зістав поранений чи вбитий і він самий, або команда полку не хотіли її сумними вістками прибивати. Мучилася і тратилася в здогадах. Страшно похуділа, ледви на ногах трималася. А розрадити, піддержати її не було кому. Приїздила в осені сестра, Наталка, та виїхала на зиму в Орел, до родини свого чоловіка, старшини артилерії. Потішли її селянки... Кожна з них турбувалася невідомою долею своїх близьких, кожна мала досить і своєї печалі й суму. Замісць підбадьорити Марію Олександрівну, селянки починали плакати самі.

Писала до команди полку, запитувала, що сталося, та не дісталася відповіди. Надійшло натомісъ ще одно лихо — зо сторони повітового начальства. Навідався капітан-ісправник — видно добрі сусіди доносили начальству про її поміч селянській бідноті, про панібратство з селянами. Мусіла оправдуватися — чайже доброчинність для бідних державними законами не заборонена, а коли знаходяться люди, що бідноті помагають, то уряд повинен бодай не перешкоджувати їм, коли вже не одобрювати. Заперечити цього ісправник не міг. Всеж заборонив видавати безплатно селянам дрова і землю під засів безземельним. Мотивував заборону тим, що й заможні селяни користатимуть з даровизни, надуживатимуть її доброту... А головне — селяни з інших околиць домагатимуться тогож і від своїх землевласників; може дійти до розрухів, яких вона буде спричиницею. Загрозив поліційним доглядом. Мусіла обіцяти, що виконуватиме вимоги влади. Гроши рішила віддавати на краще урядження школи в селі. Ісправник переніс у другу волость поліцая, місцевого уроженця, а в село прислав двох стражників-москвинів; одного зо спеціальним завданням — наглядати за діяльністю Марії Олександрівни.

Обжилися вони в селі занадто швидко. Та поганими людьми не були. Кілька возів дров, пара гусей на свята, збіжжа — поліцаїв зовсім задоволяли... Установилися звичайні в Росії взаємини: — за гроши хоч проклямації

проти уряду випускай за широкими плечима поліції. З ними не мала клопотів.

По новому році одержала Марія Олександрівна лист від Сабурова. Полковник повідомляв, що Володимир Миколаєвич був небезпечно поранений, і, поки небезпека для його життя не минула, навмисне не повідомляв, щоб заощадити їй гризоти й турбот долею чоловіка. Писав, що Паволоцького відпроваджено у глибоке запілля, куди саме — не знав. Через кілька тижнів одержала лист з Криму. У ньому Володимир Миколаєвич прохав її приїхати. Але цей лист не розвіяв її журби й неспокою.

В дальших листах Паволоцький писав, щочується з кожним днем краще, обіцяв незабаром приїхати до дому. Марія Олександрівна боялася тим запевненням вірити. Думала, раз чоловік не споминає про рану, ну, так рана певно зробила його калікою — без рук, без ніг — а заспокоюючі його листи походять з бажання передчасно її не засмучувати і вже своєю появою розвязати ту страшну для неї загадку. В кожному новому листі сподівалася болючого, страшного. Прохала чоловіка не ховати перед нею того, що з ним діється. Паволоцький писав, що він не такий вже, яким на війну виїхав — під цим він розумів свій духовний стан, зміну, — або завірював, що набирається сил з кожним днем і скоро приїде. Мрійлива з природи, нетерпляче ждала того часу й мучилася сумнівами. Уявляла Паволоцького на операційному столі, як його хльороформують, ріжуть, і відчувала фізичний біль, наче різали її саму. Всі її думки кружляли коло одного об'єкту — чоловіка. Стала й сама хворобливо нервовою, вразливою на кожну найменшу дрібницю. Стримувала себе, що однак не завжди їй вдавалося. Тоді вибухала безпричинним гнівом. Ніхто не міг їй догодити. Служба, знаючи її перед тим доброю й лагідною, — розуміла її душевний стан, і гнівом не ображалися. Знали зрештою і про стан здоровля Паволоцького.

Витворилася у неї ненормальна, пристрасна любов і до дітей. Дні й ночі проводила коло постелі недужого хлопця. Не відпускала від себе ні на крок маленької Ольги. Стала дітям нянькою й дбайливою доглядачкою.

Нервове її напруження дійшло до кульмінаційного рівня останнього дня перед Великоднем. Плакала, або просиджувала годинами мовчки — замкнувшись з дітьми.

Прислуга побоювалася, щоб не заподіяла собі чого недобого. І тоді то прийшла телеграма Паволоцького про виїзд з Лівадії. Телеграма прийшла з запізненням на день, і Марія Олександровна негайно вислала коні на стацію.

Ввечір вся прислуга пішла до церкви на всеношню. В домі зацарювала тишина. Марія Олександровна вичікувала чоловіка. Діти також ждали приїзду батька, та зморив їх сон. Недоспані ночі змучили Марію Олександровну, але не піддавалася зморі. Сиділа замислена, опершився рукою об подушку постелі сина, другою рукою пригорнувши до себе сплячу у неї на колінах дівчинку. У сусідній кімнаті на коверці дрімав вірний сторож Дружок. Час до часу тихо гарчав у сні, може переживав денні бійки з собаками-співтоварышами, а може боровся з двоногими ворогами.

В думах Марії Олександровни проходило все її подружнє життя з чоловіком, від часу першого їх знайомства, — коли вона ще була найвною шіснадцятьлітньою дівчиною-дитиною. Зявився у її дядьків молодий несміливий юнак, просто убраний, без тіні прикмет золотої молодіжи. Вмів бути веселим і поважним. Захопив, її плянами перебудови несправедливого укладу суспільного життя,чувся українцем, розумно боронив своїх переконань перед старшими, життям вже навченими. Говорячи про своїх батьків, що не довго нажилися на світі, мав в очах слези. Опісля прийшло освідчення і заручини. Довгих три роки вичікування, поки вчився військової мудrosti в Елисаветграді. Двоє сиріт поєдналися і жили щасливо, як би не війна. Не було непорозумінь, не було хмар взятального невдоволення. Сперечалися—перша суперечка вийшла за те, що мають вони мати — вона хотіла сина, він дочки. Паволоцький сина чомусь побоювався, вважав, що він родиться з зубами і трохи не з вусами... Погодилися на тому, — буде, що має бути. Коли побачив вперше безпомічне, маленьке соторіння, нову людину, — захопився хлопчиком, забув, як ворогував з ним перед його уродженням...

Всі її заздростили, вважали щасливою. І справді, вона такою щасливою була, що того щастя боялася. Чула, що її щастя закінчиться страшною катастрофою, не тільки для неї самої, а для цілої родини. І тому так журилася долею чоловіка й дітей. Про себе не думала. Готова віддати себе і на смерть, щоб лиш небезпеку відвернути від близьких. Здавалося їй, що небезпека чорна, страшна на-

сувається з кожним днем все ближче й ближче.

З задуми очутило її голосне гавкання Дружка. Пес зірвався, радо чомусь заскімлівши. Вслід за тим застукали двері в сусідній столовій, почулися кроки і звякання острогами спішно ідуchoї людини. Марія Олександрівна хотіла вибігти на зустріч і не могла. Ноги немов одеревяніли, по тілі розлилося якесь дивне ослаблення, щось немов туман заслонило очі. Півсвідомо, одним рухом положила дочку в постіл Олега й сиділа недвижно, вплявивши очі в двері. В них показався Паволоцький, — блідий, вихудлий. Марія Олександрівна змогла лише скрикнути:

— Володимир! Ти! Здоровий! Вернувся!

І якось безвладно, всім тілом потягнулася до нього. В недалекій церкві, ще давніми пррапрапрадідами будованій, задзвонили дзвони.

— Христос Воскрес! — тихо привітався Паволоцький.

А саме в цю ніч на далекому заході гураганним огнем заговорили гармати, поллялися ріки крові по зимовій передищі. Почався наступ Макензена...

Кінець першої частини.

* * * *

ЧАСТИНА ДРУГА

XIX.

У грудні 1914 року, напіврозгромлену австро-угорську армію зміцнено німецькими дивізіями генерала Лезінгена, і спільними зусиллями його корпусу з армією Бем-Ермолі відперто російські війська від Карпатського хребта і Кракова. Бої перенеслися у Бориславський район та на ріки Белу і Дунаець в Західній Галичині. Розвідчі австро-угорські групи заганялися під Старосіль, Синевідсько, Дрогобич, Сколе й Болехів. На більшу акцію воюючі сторони не спромоглися, фронт устійнився до весни. Все частіше й частіше штаби подавали стереотипове “без змін”.

В російських арміях відчувався уже великий брак амуніції, головно гарматних стрілен. Бракувало й тяжких гармат. Технічні недостачі заповнювано живою силою. Трохи не двохсотміліонове запілля людей ще могло достарчати. Тож там, де бойові завдання міг успішно виконати десяток добре озброєних вояків, команда російська виставляла

сотку озброєних берданками Іванів, з тою зброєю не об'язомлених; мовляв: "свята сіра скотинка" не підведе, витримає. І витримували: поливали кровлю сніги на Карпатських схилах.

Опанувавши верхи Карпат австро-угорська армія міцно на них засіла. Не стріляла пляномірно по російських становищах, а так, пострілювала собі, ніби на доказ, що у неї стрілива досить, і воювати для неї — це одне вдоволення. Того "вдоволення" не хоче вона так швидко позбутися, а на акцію має ще час. Тільки непосидючі Українські Січовики переводили відважні наскоки на російські частини з завзяттям вартим крашої, чим оборона Габсбурської імперії, мети. У запіллі держався ще, обложений 11-ю російською армією генерала Селіванова, Перемишль. На відсіч Перемишля зараджено протинаступ 14-ох австрійських дивізій, що пробивалися з поміччу. Інтензивні бої точилися на Буковині, звичайно, не з пекучої потреби. Ходило обом ворогам про сусідню Румунію. Вона хиталася, гейби вередлива дівка між двома парубками, не рішалася, до котрої сторони схилитися. Войовники з румунів препідлі, але парубки — Росія й Австрія — добре за для неї два роки чубились, поки Румунія схилилася в бік російського Івана.

Обі воюючі сторони готовалися до вирішальних боїв на пізню весну, як вже підсохне земля. Росія гнала поповнення на фронт сотками тисяч. Маршові сотні йшли з киями. На фронті діставали зброю, більшості маршовиків незнану. У запасових частинах, замісць стріляння, маршовиків навчено плескати в долоні. Натискали на те, щоб ціла сотня плеснула враз, всі, як один... На першому учбовому стрілянні, за фронтом безпосередно, маршовики не знали, як з крісами обходиться. І на команду "плі" кидали кріси на землю, замісць з них стрілити, та всі одночасно плескали в долоні. Це занотований воєнною історією випадок; випадків таких траплялося багато, аж надто. Так підготовним вояком російська верховна команда міркувала заняті Віденсь і Берлін, повторюючи Суворівське "куля-дура, штик-молодець".

Піхотний курінь обходився з двома станковими скоро-стрілами і чотирьома ручними, на півсотки набоїв. Піхотний полк вісімома, або й шістьома станковими і дванадцятьома ручними. Полк кінний — чотири станкових і шість

ручних скорострілів. Озброєно піхоту крісами не одного взірця. Трьохлінійні російські набої не до всіх крісів надавалися. Війну почала Росія з запасом 950 стрілень на легку гармату, — 96 легких гармат і 12 гаубиць на корпус у 32 куріні. Німці на 24 курінний корпус мали 36 гаубиць, дванадцять важких гармат і 118 легких. В полевій артилерії не рідкість було побачити старезні гармати взірця 1878 року, без прицільних приспособлень. Набуті від японців “шімозниці” не мали вибухової сили. В фортецях, як Осовець, Ковно чи навіть Берестя стріляли з гармат, так званих “клинових”, що програли кримську кампанію 1854-55 років. Гарматним стрільnam ведено точне обчислення: всевидюче oko інспекторів артилерії недозволяло випустити ні одного стрільна зверх ними самими установленої норми. Норма та—четири гранати і дві шрапнелі на п'ять погонних метрів лінії фронту. Норма у австронімців — сорок три гарматних стрілень на один погонний метер бойової лінії, — отже силою артилерійського вогню вони переважали росіян у тридцять шість разів. Австронімецькі полки орудували шістдесят четирьома скорострілами станковими та сто дев'ятьдесять двома ручними кожний, а з тягом війни число скорострілів збільшувалося. Крім одностайної зброї, безлічі набоїв, кожний полк мав ще бомбомети й огнемети, чисельну артилерію найновіших зразків. Дозволяв собі на люксус садити з гармат по одинчим російським їздцям...

Франтовики те все знали, але ні бачили для себе рятунку. Гинули від ворожого огню, сотнями замерзали в снігах. А з запілля трійливими гадюками повзли чутки про міліядрові крадіжи й ощущства, про афери — свічну, сухарну, шкірну, валенкову, машинову й амуніційну. Зароджувалася ненависть до влади, яка те все допустила, обурення на вищих командантів, знеохота боронитися — і в наслідок того, піддавання в полон цілими частинами. На щось розумніше, більш доцільне, фронт тоді не спромігся. Думки про зміни зароджувалися в головах не одного старшини чи вояка, але так і зникали не виявлені.

Першого дня календарної весни 1915 року піддався Перемишль. Втішився перемогою верховий головнокомандуючий, великий князь Микола Миколаєвич Молодший,¹⁾ втішилися урядові круги а ще більше втішився новий командант Перемишля, генерал Артамонов. Микола Мико-

лаєвич звернув полоненому командантови Перемишля, пів чехови, генералови Кусманекови, його зброю, наказав оселити у московському готелі Празі, над рікою, на пригадку полоненому чеської "Златей Праги" над Велтавою. Наказ виконано і про полоненого генерала забуто. День піддання Перемишля скрізь по Росії святковано вроочистими молебнами, маніфестаціями, парадами запільних військ і шкільної дітвори, радої, що нема навчання. Преса розтрубіла перемогу, надавала символічного значіння події, якраз першого дня весни, — мовляв, тепер підуть самі перемоги весною відродженої російської армії, пророкувала швидкий марш армії у мадярську долину. Уряд на радоцах видав медалі з написом "отторженная возвратіх" (відорване повернулося) для кожного старшини й вояка на фронті і в запіллі. . . .

В Галичину, в розпорядження графа Бобринського²) та німця Трепова вислано хмари уніформованої і рясофорної поліції, "чорних воронів", по словах українця, єпископа Нікона Красноярського³) з духовними поліцмайстрами — архиєпископами Антонієм і Евлогієм на чолі⁴). Почалося ще нагальніше обрусіння і оправославлення галицького українства. Де не поміг хрест Антонія і Евлогія, помогла там поліційна нагайка, тюрма, заслання в Сибір. . . Міністер внутрішніх справ Сазонів на домагання прогресивних кол російсько-українського супільства вживати більш людяних методів русифікації—відмовився призначати права галицьких українців навіть на україномовні сільські школи. . .

Не тішилися перемиською перемогою ні народи російської імперії, ні фронт. Скріплення російських становищ в Галичині означувало ще більші утиски народів Росії. А на фронті знали, що облога Перемишля обійшлася у чверть мілона втрат, та й піддався він завдяки голодови. Не тішило і півтораста тисяч полонених, адже втрат понесено вдвое більше. Фронт відчував все більше зміцніння ворога й потерпав при думках про ворожий наступ, обчислював свої можливості й передбачував, що в Галичині він довго не вдергиться.

Горлицький прорив генерала Макензена у травні 1915 року переведено 11-тою німецькою армією на фронті 10-го корпусу третьої російської армії в команді болгарського "братушки", генерала Радко-Дмітрієва, селянського сина, не так примхами долі, як сентиментом росіян до братів-

словян з селянського хлопця-втікача від турків, піднесеної до гідності генерала генерального штабу і командуючого армією. Йому спадало на чоло невелике пасмо волосся. Спадало волосся на чоло і Наполеонові I, отже... Радко уроїв собі, що він є новітним Наполеоном ХХ віку!¹⁵⁾ Тому і діяв по Наполеонськи, тільки без Наполеонової відваги й хисту. Третя армія понесла страшні поразки й покотилася на схід.

Прорив фронту третьої армії створив небезпеку обходу двох сусідних армій — четвертої, в команді генерала М. Рогозин¹⁶⁾ з півночи, та восьмої, О. Брусілова від третьої з півдня. Обі армії змушені відходити, а слідом покотився на схід увесь російсько-австрійський фронт. В царстві польському та прибалтійських провінціях натискали Гінденбург і принц Леопольд Баварський. До половини травня все ж ставлено ворогови організованій відпір. В другій половині травня почався безупинний відступ. Кінні російські корпуси ледви стримували насідаючого ворога бодай на час, щоб дати змогу вивезти цінне майно, евакувати шпиталі, запільні частини й штаби. Вдавалося не завжди. Один тільки Мищенко спромігся на короткий час наступати шляхом Самсонова — під Таненберг.

2-го червня австро-німці здобули Перемишль, по 72 днях російської в ньому влади¹⁷⁾). Переможний ворог все глибше загяновав клин між російських армій, перетинав шляхи відступу, творив довжезні, кілька-десятьверстні кліщі, стискає ними російські дивізії й корпуси, притискуючи піддаватися на чолі з командантами. Команданти, сальон-генерали царського двору, не доконче бажали нести відповідальність за долю своїх частин, чи властивіше за їх загибіль. Устно передавали команду молодшим від себе, ті ще молодшим, самі змивалися й піддавалися в полон одинцем. Корпусні штаби піддавали сотники, дивізії — поручники або й хорунжі, полки навіть десятники. Вислів: “Передаю вам командування полком (дивізією)” — за 1915 рік став в російській армії сакраментальним. Піддавалися по необхідності, піддавалися й добровільно... У відступі закінчили своє існування велике число бойових одиниць із старими пропораміє¹⁸⁾.

До розгрому російських армій не мало причинився поразковий настрій великої частини старшин і вояків. Під час бою панікери починали викрикувати, що пригнано їх

на фронт наче худобу в різню. Висновок: Піддаваймося в полон! Нанизували на штики білі онучі й піддавалися батальонами. Розвелося безліч самопострілів; ранили себе, щоб видобутись скоріше з фронтових тарапатів. Характеристичним показчиком тогочасного стану є накази по восьмій і девятій армії з половини червня, 1915 року. У наказах говорилося — самострілів бити шомполами, перевязувати й гнати в бойову лінію. Замітніших боягузів — розстрілювати. На піддаючихся в полон стріляти з скорострілів і гармат, хоч би запереставши обстріл ворога. Утікачів розстрілювали поголовно. Жорстокі накази помогли: обі армії перестали відступати першими. Кращі команданти частин обходилися з самопострілами й втікачами по своєму: замісць розстрілу чи шомполів — заставляли простояти годину-дві на валу окопу, під ворожим огнем. Відбувши таку кару винуватець набував всі права; самопострілів висилано до шпиталів нарівні з пораненими в бою. Кару однаке занехано. З ворожих окопів хоча й стріляли, та так, що куді летіли в сторону. І відстоявши присуджені години винуватий злазив в окоп, часом під крики “ура” з ворожого боку. Не було випадку, щоб так покараного поранено чи вбито.

Та траплялося й так, — коли вищі старшини, зложивши з себе обовязки командантів, зникали, їхні частини рішали пробиватися до своїх і з ворожого оточення виходили. Один піхотний полк з ворожого перстеня вивів рядовик-однорічник, хлопчак вісімнадцятьох років; багато полків виводили поручники й хорунжі. Здоровий розум диктував дати талановитим і відважним молодикам дорогу до підвищень і нагоди свої небуденні здібності розвивати. Людина, що затримала духову рівновагу у небезпеці, зуміла в короткому часі опанувати здезорганізоване вояцтво, здобути його послух і довіря тоді, як генералітет розгубився, потратив голови — мала вроджені прикмети проводиря-команданта. Тож певно зуміла успішно командувати частиною і в менш складній ситуації. Тільки... Вкорінена в російській армії рутина, пиха військової касті диктували що інше. Полки поносили відповіальність за те, що їх команданти позахоплювали полкові прапори і з ними піддалися ворогові. Втративши прапор, полк розформувався. Деж командантови пощастило врятувати прапор від полону, хоч би з частини не лишилося ні одного

вояка — вона зформувалася знов. За втрату прапору часом десяткувалося частину. Тож молодики, замісьць на-городи, підвищення, часто діставали догану, рідше ордер і все забувалося. Про подвиги молодих таланів заборонялося писати навіть пресі, бо нуж суспільство запитає: деж подінулися патентовані герої, генерали й флігель-адютанти “світи його величності”, з іконостасами хрестів і медалів та звізд на грудях? Підупадав би генеральський авторитет. Тому справжніх героїв забувалося, а замісьць них з запілля насилено старезних, здимісіонованих раніше генералів і полковників електричних⁹), які стрілянини не терпіли. Генеральсько-полковницького баражла головний штаб мав аж надто великий запас, і треба було його десь при-містити...

На західному і північно-західному російському фронті майже без боїв залишено ворогови першокласні фортеці —Івангород, Новогеоргієвськ¹⁰), Гродно, Берестя, та укріплени райони Ружано-Ломжинський, Варшавський і Ковенський. Командант ковенської фортеці, старезний генерал Григорій, втік у самого початку боїв за Ковно. Одержав за те півтора десятка років тюрми, відай чи не разом з воєнним міністром Сухомліновим. Берестя встояло ледви десять днів. Варшаву піддано завдяки несвоєчасному висланю підкріплень Миколою Миколаєвичем, бо його не на-важилися покликати, щоб не перервати веселої забави Главковерха¹¹) з евакуованими артистками варшавських театрів. Довшу, близько піврічну облогу видержав тільки Осовець; фортеця піддалася тоді, як лінія фронту відкотилася на пару соток верств вглиб Росії.

До кінця червня тільки маленький скравок Галичини й Буковини зістався у владі російських військ. Ставка главковерха з Баранович переїхала до Могилева на Дніпрі; штаби фронтів опинилися ще далі на схід, аж по устійненні фронту мусіли вертатися — північно-західного у Псков, західного у Минськ і південно-західного у Бердичів. Вилазити з вагонів штаби не наважувалися. Під осінь лінія фронту тягнулася від Риги по західній Двині майже до Двинська; між Двинськом і Ежеренами на Молодечно, Барановичі, Пинськ, по р. Стирі на Чарторійськ, назахід від Рівна і через Збруч на Тернопіль до Хотина. Але й після устійнення фронту корпус німецької кінноти прорвався був у запілля західного фронту аж до Полоцька.

В Барановичах трохи не попав у російський полон командант польських легіонів, бригадир Пілсудські, пізніший начальник польської держави. Врятував його місцевий рабін, вбравши в ритуальне одіння кантора синагоги.

Місяці серпень-вересень принесли багато змін у військових верхах. Заносилося на сепаратний мир між Росією і центральними державами. До миру простувала сильна партія цариці і Распутіна. Микола Миколаєвич задумав усунути Миколу Другого, а цarem проголосити себе. Змову загодя викрито, однак нерішучий цар нікого не покарав. Все ж партія цариці на час мусіла притихнути. Переведено зміни у штабах і воєнному міністерстві. Микола Миколаєвич пішов на Кавказ, а верховним головно-командуючим став цар. Його начальником штабу призначено генерала Мих. Олексіїва, що від березня командував північно-західним фронтом, замісьць ген. Рузького, наступника Жилинського, який з корпусом виїхав у Францію. На південно-західнім фронті Олексіїва замінив В. Драгомирів, а його жандармський генерал Савич, Савича — Клембовський. Попередний начальник штабу, двірський генерал Янушкевич пішов вниз — на армію, а далі і на корпус, але й корпус свій згубив увесь у бою під Червищами на Стододі, півтора року пізніше. Командуючим північно-західним фронтом став старий генерал кінноти фон Плеве, що й пробув на тому становищі до часу своєї передсмертної слабости у лютому, 1916 року. Воєнним міністром на місце ген. Поліванова, наступника Сухомлинова призначено генерала Шуваєва, головного інтенданта, людину, як і Олексіїв, талановиту, приструйну і наскрізь чесну.

Ті всі зміни мало що змінили. Торкалися вони верховної команди і команди північно-західного фронту. На західному фронті змін не переведено, хоч розгром російських військ спричинив власне західний фронт. Його командант, генерал Еверт, далі проявляв неаби які відступальні тендèнції. Фон Плеве, брат вбитого революціонерами міністра, потерпав за долю недалекого Петербурга, столиці імперії, тому укріплювався на Двині, останній природній перешкоді німецькому натискови на схід. А генерал Іванов не на жарт заходився фортифікувати околиці Києва трьома поясами окопів. Цікаво те, що окопи й фортифікації будовано не від фронту — до Києва, а від Києва до фронту. Спішно будував також стратегічні мости через

Дніпро, на випадок відступу. Скрізь і завжди Іванов висловлював свою зневіру у те, щоб його фронт зміг на Правобережній Україні втриматися, підготовляв ще з весни 1915 року до евакуації такі міста, як Кишинев, Одеса, Кам'янець, Житомир, Херсон і навіть Київ, хоча... Від Києва до фронту в повітряній, найпростішій лінії, було не менш триста п'ятьдесят верств простору. А головне — київсько-одеський напрям прикривали армії здібних бойових генералів — Брусілова і Лечицького; це у всеросійському безлюдді також не аби що значило. Іванов, не вірячи в боєздатність свого фронту, ще рік застався його командантом.

ХХ.

В день здобуття Перемишли австро-німецькими військами виїхав підполковник Паволоцький на фронт. Про відступ російського фронту він знов. Журився, як відшукає Чернігівський полк серед відступального розгардіяшу, яому знайомого ще з Манджурії.

Всунувши кондукторови добре “куку в руку”, по кілька-годинній дерганині тягарового поїзду добився він до Козятиня. На залізних дорогах патротизом не хворіли. На своє начальство дивлячись — кондуктори дерли, що могли й собі. Ідуич на фронт старшинам попусту також не давали. Виговорювалися звичайно: перевозити пасажирів, мовляв, не мають права... А п'ять, чи десять рублівка право те швиденько завжди знаходила.

На стації і перонах в Козятині надибав Паволоцький великі гурти людей обох полів і всякого віку. Сиділи на пожитках, никали бездільно по стації, прохали хліба у переходячого вояцтва. Жінки-метушилися коло малих дітей, як і вони самі брудних, невмиваних. Тут же похожали стаційні жандарми. Картини для Паволоцького були нові. Здогадувався, що це за люди, та щоб впевнітися, запитав переходячого жандарма. Той, приложивши руку до дашка кашкету, відповів байдьоро:

— Це все біженці, ваше високоблагородіє!

— Які біженці? Закладники з Галичини?

— Нікак нет! Закладників австрійських також везуть багато, тільки з вагонів їх невипускають. Везуть десь за Дніпро. Це з наших губерній, з Царства Польського, з Люблінщини, з Холмщини... Всякі є, ваше в—діє.

— Угм!... Чого ж їх з насіджених місць гонять?

— Не можу цього знати! Тільки забагато їх їде. Фронт, кажуть, в катастрофічному стані, ваше високоблагородіє.

— Ну, в катастрофічному... Також ще скажете...

— Точно так, ваше в—діє. Германець, кажуть, до Ковля добирається. Наказ про порядок евакуації, — жандарм тут понизив голос, — ми одержали. Робимо приготування для оцінки будівель і майна по селях...

Вчувши останні слова жандарма Паволоцький пристанув вражений.

— Чи ж правда? — спитав здивований. — Чи здаєте собі справу з того, що говорите?

— Свята правда, ваше в—діє. Розпорядок одержано з київського жандармського управління, а вони, треба думати, з штабу фронту. Все біжить.

— Не розповсюджуйте таких чуток! Бо по голові вас за те не погладять. Ще паніку викличете!

— Тут паніки не буде, а от з Києва вже вибираються. Хто багатший — до Ростова, або на Кавказ з родиною мандрує. Там турецький фронт недалеко! Яка наша імперія велика, раптом тісно у ній стає! — говорив жандарм наче задоволено. — Такий розгардіяш на фронті, всі голови потратили.

Вір Києва надійшов поїзд. Роздумуючи над всім, скажаним жандармом, попростував Паволоцький до вагону першої кляси. Чи то жандарм цей звичайний, охочомовний селянський син, цікавий поділитися з усіма новинами, розпираючими його мізок, чи таки свідомий пораженець? Міг би наказати етапному командантowi жандарма арештувати, але... Годі надавати вагу необдуманим словам людини, та й не поможе... Фронт справді відступає, цеж ніяка тайна.

У переділах вагону першої кляси — ще дотримували поділу вагонів на чотири кляси: у першому їхали старшини вищі рангою від капітана, у другому всі інші старшини; третім і четвертим підстаршини і вояки та звичайні смертельники-цивілі, — було повно поважних рангами старшин і генералів. Накурено у кожному; обличча пасажирів плавали у синевому димі, наче обличча біблійного Ягве на Синайській горі. Аж у четвертому переділі найшов Паволоцький вільне місце. Старшим рангою у переділі оказал-

ся генерал-хорунжий, кіннотчик, хахол по вигляду, і ма-
бути якась рідня Афанасієву-Чужбинському. Занадто по-
дібним на нього видається генерал Павлоцькому своїм ши-
роким обличчам і рідкою темно-рудавою борідкою. З ним
рядом сидів не старий ще полковник артилерії, бо з гармат-
ками на відзнаках. З другої сторони — підполковник гене-
рального штабу, білявий, з голеними вусами, типовий пру-
ський юнкер з вигляду і постави, навіть з моноклем на
чорному шнурочку. Обіч два полковники піхоти, один
сухощавий високий москвич, другий — армянин або грек,
з солідним животом і потрійним підборіддям. Ціла бо-
єнна колегія.

Колегія хвилю мовчки розглядала Павлоцького, аж
йому ніяково стало. Якось неприязно спинилися очима на
білому хрестику на його грудях — такої відзнаки не мав
ні один. Оглянувши, почали знов, очевидно появою Паво-
лоцького перервану, розмову, по російськи, зрозуміло:

— А всетаки Брусілов молодчина! — говорив генерал.
— Всі армії біжать стрімголов, а він відходить з боями,
по львиному. Огризається і огризається, що й Макензе-
нові полки болючо відчувають... Корпус Ботмера на два
тижні затримав. Це майбутній наш вожд...

— Певно, певно, — потвердив артилерист. — Тільки
у нього і корпусні команданти, як на підбір. Солідні, бо-
йові генерали. Каледін, Гутор, Драгомірів, Цуриков. Тіль-
ки щож? Нема огнеприпасів, нема артилерії, авіація —
ніяка! З бойовими генералами відступати все таки мусимо!
Це тимчасово, розуміється, однакож... Коли кінець буде
тому відступови? Адже війна перенесеться на нашу тери-
торію, нищитиме наші села й міста, власний наш народ,
нищитиме набуваний десятліттями дорібок! Чому наші
верхи про те не подумали?

— Позвольте, пане полковнику, — зачувши ім'я Драго-
мирова перервав Павлоцький мову артилериста. — Дра-
гомірів вже корпусним командантам хіба?

— А вжеж! — за полковника відповів генерал. — Во-
лодимир восьмим командує, а Абрам на західному фронті.
Ви Драгомирових знаєте, що?

— Щеб не знати, ваше превосходительство! Знав до-
бре їх батька, знаю їх всіх п'ятьох. Коли я був на фронті
— Володимир займав становище начальника штабу третьої
армії, але не ладив з генералом Радком-Дмитрієвим. А

Абрам Драгомирів — цеж мое найближче начальство...

— Чекайте, — раптом пожававів генерал. — А ви, власне кажучи, котрої дивізії?

— Шістънадцятої кінної...

— Чи ти бач! Як то склалося. Ми одної дивізії! Ваше назвище, вибачте?

Паволоцький відрекомендувався. Генерал ще більш втішився:

— Я, генерал-майор Володченко, також черниговець, по губернії, з Глухівщини, командант бригади 7-ої кінної дивізії. Призначений начальником вашої дивізії на місце вбитого генерала, — от не пригадую назвища... Здається, Вановського. Ваш полковий, генерал майор Сабурів, командує тепер моєю бригадою у семій кінній...

— От, не сподівався так багато змін за тих кілька місяців! А не відомо вам, хто командує чернігівським гусарським полком?

— Читав в “Інваліді” про призначення полковника Десіно, з Васильківського повіту, предсідник суду. Його недавно покликано з запасу у дев'ятий київський, це мабуть старий вже полковник. Чи приняв він вже ваш полк — не знаю. А з вами щож? Були поранені?

— Так, в Карпатах. По шпиталях ще з листопаду.

— Важке поранення? — освідомився артилерист.

— Груди прострілено наскрізь. Ну, й крові багато втратив. Цілий день лежав без перевязки між окопами.

— І Юрія в Карпатах набули? — поцікавився генерал.

— Ні, Юрій ще з японської війни.

Друга половина переділу в розмову не встряvalа. Піхотинці взагалі відчувають нехіть до кінних, артилеристів, а генштабовці до всіх на купу. Згодом, коли поїзд вже рушив, всі перезнайомилися з Паволоцьким, і перервана розмова на тему неуспіхів російської армії завязалася знов. Почав артилерист-полковник Скубенко:

— Ну, тепер персональні розмови закінчені, молотити-мемо далі про наші недостатки... На чому то я став? Ага! Війна перенесеться на нашу територію. На Бога надія і на генералітет. Але скажу, — як що у нас крастимуть так, як дотепер крадуть, то й сам Бог не поможе нам встоятись.

— Як то крали? — перепитав Володченко.

— Звичайно, як крадуть! Вашому превосходительству не відомо? — здивувався Скубенко. — В одному артил-

рійському відомстві пропало без сліду два міліарди рублів, асигнованих на виріб огнеприпасів. Навіть слідство доручене якомусь прокураторови, тільки ж... Наш головний інспектор, його високість, великий князь Сергій Михайлович, слідство зірвав, а на прокуратора¹²⁾ піднято цькування. Не мало й великий князь положив, мабуть, у свою кишеню.

— Неможливо! — заперечив генерал.

— Чому б, неможливо? Мені справа докладно відома! — твердив Скубенко.

— Кишень не мало було! — вставив Паволоцький. Два міліарди в одну кишеню ніяк не впхаєш...

Генштабист і піхотинці видивилися на Паволоцького, дивуючися сміlosti чи може нетактовності, по їх думці. Адже він встравав в розмову старших себе рангами. Та й літами був між всіма наймолодший. Докірливо похитували головами, а підполковник з моноклем, Ейхгольц, спітався зіротовано:

— Ви певні, що то все правда, підполковнику?

— Так, правда! Вірю в це! — твердо сказав Паволоцький.

— Алеж... Алеж... — засуятився товстий полковник Попандопуло. — Звідки така певність у вас? Не дивуюся полковникови Скубенкови, він артилерист! Може знати про такі справи, правдиві вони, чи ні, ну, бо то його більше обходить, болить, так сказати... Але ви? Певно у запіллі всяких пльоток, крамоли наслухалися.

— Точно так! — погодився сухий полковник, Артюхин на імя. — Запілля тільки пльотки розпускає.

— Не пльотки, панове! Ця саме справа піднималася в Державній Думі, це раз, — а друге — мені відомо про багато інших міліонових злодійств.

— От, так! Далі в ліс, більше дров! — підхопив Скубенко. — Розповідайте, підполковнику, прошу.

— Афери й міліонові надужиття — Паволоцький заговорив повільно — почалися у нас з першим днем війни. Чи властиво — задовго ще до неї, як от артилерійські міліарди. Хібаж нікому з вас, панове, невідомо, що німецькі банки наказали банкам російським ще весною минулого року викупити й приховати у пограничних губерніях всі залишки збіжжа, цукру, крупу, щоб викликати в Росії штучний голод? Хіба й тепер не висилають у Німеч-

чину через Фінляндію, Швецію й Румунію хліб, цукор, вовну, шкіри, хоч ми вже близько рік з Німеччиною у війні? У нас великий недостаток, вояки відморожують ноги, а ще в жовтні, отже на четвертому місяці війни, Німеччині продано щось 75 тисяч пар чобіт. Я згадав це все замісць інтродукції. Тепер ось вам, панове, голі факти! Князь Андроніків, здається товариш міністра внутрішніх справ, не їакась дрібна риба, взяв у держави контракт на сушення сухарів. На п'ять мільйону армію свіжого хліба чайже не настарчиш! У половині жовтня мав дати інтендантурі перший транспорт. Ну, а на будову пекарень і сушарень виклопотав двохмільйонову субсидію. І щож? Передержав контракт два місяці, нічого не будував, не закупив навіть матеріалу на будову, та й відступив контракт баронові Менгдену, жандармському генералові, вже тільки з одним мільйоном субсидії. Менгден також не в тім я битий! Передав контракт московській купецькій спілці, що за ним з початку війни вбивалася. Але тільки з чотиристами тисяч субсидії! Військо на сухарі гострить зуби, а купці щойно матеріал на будову старають. Ну, розуміється — слідство і все, що в таких випадках належиться, погрози розстрілом, шибеницею. Купці й тиць контракт прокураторови. Там чорне по білому — контракт відступлений у кінці жовтня! До Андронікова, до Менгдена ні доступу! Справу, очевидно, замяли.

— Цікаво!... Чому ж про те в часописах не писали?
— з явним недовір'ям питав Артюхин.

— Так вам про такі справки й напишуть, сподійтесь!
— сердито кинув Скубенко.

— Н-да, великим людям, велике й куку в руку... — успокоюючи заговорив Володченко. — І я чував про якусь аферу Распутіна на північно-західному фронті.

— Які взаємини може мати старець Распутін з фронтом? — здивувався Паволоцький.

— Очевидно має якісь! Раз міняє міністрів і губернаторів по своїй вподобі, то певне й над військовими комandanтами випробовує свою силу — висловив здогад Скубенко.

— Милітесь, полковнику, — генерал заперечив. — Взаємини Распутіна з фронтом мали, так'би сказати, більш господарчий зміст. Вагонів у нас, знаєте, нетак, щоб аж дуже набудували. Війна знов їх нищить. Не диво, що того

добра забракло всіх обслугити. Так от, перед Різдвяними святами обчислив петербурський митрополит, Питирим, що забракне свічок до численних церков і соборів його архиєпархії. Доставити треба було десь з Москви, чи зза Москви. Але й гарматних стрілень на північно-західний фронт треба спішно доставити, — німці, бачите, заворушилися... От, митрополит і подумав собі: що цареве — цареви, а що Боже — Богови. Так і в святому письмі стоїть! Ки-нувся по відповідних установах державних, куди там! Тоді до Распутіна. Распутін і вирішив, що цар все таки від Бога нижчий, отже цареве може заждати... Натис, де належить і — замісць стрілива — спішно доставлено у Петербург півтораста вагонів свічок, зафрахтованих артилерійським стрілівом. Дорога на фронт через Петербург знов веде. Припадково трапився там діловий начальник руху, — побачив накладні на стільки стрілива і як стій, поза всякою чергою, відпровадив вагони на фронт. Наїхали артилерійські парки стрільна вигрузити, розділити по артилерійських бригадах, відпльомбували вагони, а там скриньки з восковими свічками. Начальник штабу фронту, Сіверс, післав телеграму до головного артилерійського правління за інструкціями, як тими свічками артилерія має стріляти, ну і справа викрилася.

— І чим же скінчилося?

— Чим? — ніби нехоля відбуркнув генерал лукаво. — Свічки завернули в Петербург! Чейже Распутін більш впливовий від якогось там командуючого фронтом. Ну, і він Божу справу боронив, а командуючий фронтом людську, державну... Це також не аби як заважило...

— Про такі зділки запілля знає ще більше — в тон озвався Павлоцький. — Наприклад: Якийсь Паукер, син бувшого міністра, і самий кандидат в міністри шляхів, десь запроторив тисячку вагонів з станками для виробу гарматних стрілень. Третій вже місяць їх по всій Росії шукають, та чи знайдуть?¹³⁾ А на фронті голод на амуніцію. Мимоволі приходить думка до голови: чи той Паук, чи Паукер невторопна нездара, чи свідомий зрадник. Як що нездара — то як же йому доручена управа залізницею? Або ось, ще вам квіточка! Член державної ради, пан Афро-зимов, зо своїм зятем Штурмером¹⁴⁾ взяли в інтендантурі вісім міліонів фунтів шкіри на чоботи по ціні десять копійок за фунт. Натягнули державний скарб на чотири

міліони рублів...

— Яким то способом? — цікавився Скубенко.

— Найпростішим! Такі пани живуть понад кишенью, тож за шкіру не платили. Продали її, ні копійки не затративши, всяким шевцям по двадцять рублів за пуд, або по п'ятьдесят копійок за фунт. Отже мають чистого зиску чотириста відсотків. Скільки ще на чоботах зароблять? Бо шевців зобовязали продавати взуття зновже їм самим, а вони вже більшими партіями відпродуватимуть інтендантурі, і знов зароблять.

— Цікаво, скільки та пара чобіт обійтеться казні? Думаю не менше двадцять п'ять рубликів... — обчислив Скубенко.

— Коби не більше! Обійтеться на загал — п'ять-шість разів дорожче своєї вартості. — Паволоцький потвердив.

— А може встановлять яку тверду ціну? — висловив генерал сподівання.

— Яка там тверда ціна? Відомо! — Скубенко махнув зневажливо рукою. — І на твердій ціні не одна худобина ще заробить. Не першина!

— Не знати, скільки в тому правди? — раптом знов встряв Ейхгольц. — У вас, підполковнику Паволоцький злий язик, і не аби яка здібність фантазувати! Коли всі по вашому так крадуть, і тільки крадуть, то всю Росію вже розікralи! Певно, трапляється, в родині не без виродка! Та по вашому всі крадуть поголовно! Деж докази? Докази, пане підполковнику! Всі крадуть, по вашому, а ми все таки воюємо! Значить, маємо чим! Не все розкрадають!...

— Певно, що воюємо, щож більше нам зістається? — згодився Паволоцький. — Однак, це чиста правда. Називають же імена великих риб. Депутати Думи, Шингарев і Годнев піднимали те питання в думській сесії, писала про те преса! Яких же ще доказів вам потрібно?

— Та й в інтендантурі хібаж самі взірці чеснот сидять? — підхопив Скубенко. — Чи ви знаєте, скільки уніформованої худоби наживається от, хочаб на гуртах рогатої худоби для фронту? За доплату вимінюють кращу на гіршу, кладуть собі в кишеню кормові, видані на закуп сіна гроші, а худоба гине! Гине з голоду! Цього ніхто не хоче бачити! Чи може й бачить, але мовчить! Бо на руку це все тим старим руїнам Фредериксам та й нашим всіляким

Безобразовим¹⁵), яких близька рідня в німецькій армії частинами командує...

— Так, німців серед нашого генералітету підозріло забагато! — погодився Володченко.

— Егеж... Все боги і Марси, Більдерлінги і Каульбарси! — помовкою манджурців відповів Скубенко. — Не в тому біда, що вони німецького коріння... Ось, і Дельвиг німець, чи властивіше півнімець, пів хахол... Давай нам Боже таких німців побільше! Біда в тому, що багато генералів є німцями по духу, не тільки по походженні, та й по підданству...

— Чи тільки генерали такі? А ось недавно викрито кількох однорічників російської армії — німецьких підданих і лейтенантів і навіть одного гавптмана кайзерівської армії! Очевидно займалися шпигунством!

— І що з ними сталося? Повісили? — спитав Попан-дупуло.

— Якраз! Сподійтесь! Старанням цариці оправдано! Дивуватися нема чому. Адже цариця вистаралася, щоб німецьких полонених не висилати ні на які роботи. Сидять без заняття, дістають добре кормові, й випасаються. А наші полонені в Німеччині, в Австрії сотками денно з голоду гинуть! Щож? Їх влада, їх право. Вони Росією керують ще від Петра і Катерин всяких! Чого дивуватися, коли самий Вільгельм Другий купив собі солідний маєток на Херсонщині, а Гіндербург десь у Саратовщині, аж над Волгою! Оба отже російські поміщики, новітні кольонізатори...

— Саратов від родового Гінденбургового маєтку — Таненбергу, трохи ніби задалеко — замітив Паволоцький.

— Одначе це факт! Частина німецького пляну “дранг нах остен”, мирного завойовання російської імперії. Щеж Бісмарк радив німцям з Росією не воювати. Подбати тільки про плекання “расових кобил” — він так і висловлювався — тобто російських цариць з німецьких княжих домів. Вони вже подбають про сприятливі умови для німецького руху на схід.

Розмова приняла небезпечний зворот. Чіпала династію і закон про “зневагу величності”. Генерал Володченко побоювався, щоб Скубенко не почав згадувати тих “расових кобил” поіменно, з ще живучими царицями включно. Дисципліна зобовязувала кожного про випадки зневаги

династії давати знати команді. З приявних у переділі певно знайдеться хоч один, що дати знати, кому належить, постарається. Тож Володченко перевів розмову на не так ховзькі тори:

— Правду кажете — погодився, нерадо ніби, перебиваючи полковника Скубенка. — До війни я, знаєте, командував 14-тим уланським ямбургським полком у 14-тій кінній. Дивізія стояла у Царстві Польському. Бував часто по службовим справам у штабі варшавського воєнного округу. Виніс звідтам вражіння, що варшавський воєнний округ опануваний цілковито Німеччиною. Там був одинокий руський генерал Клюев. Генерал Скалон, командуючий округом і генерал-губернатор в одній особі, був переконаний самий і переконував всіх руських, що Німеччина повинна керувати Росією. Скалон жонатий з баронівною Корф, а її родич, барон Корф був варшавським губернатором. Помічники генерала Скалона — Ессен і Гершельман, начальник жандармів — Утгоф, барон Тизенганзен, управляючий державним банком, начальник двірцевого управління Тиздел, обер поліцмайстер Мейер, городський голова — Міллер, прокуратор палати — Гессе, вице-губернатор Грессер, начальник доріг Гескет, голова контрольної палати — фон Минцлов. Далі — Фехнер, Егельстром, Лейвин, ваш однофамілієць — звернувся до підполковника генерального штабу, — генерал Ейхгольц, або й мое безпосередне начальство дивізіонер генерал-лейтенант Раух фон Травбенберг, чи бригадир генерал Рерберг, чуєте з назвищ якої народності. Німецькі генерали в російських одностроях. Безпіречно, всі вони російські дворяни, стовідсоткові російські патріоти. Кожний вихрестився у православну віру, богослужби ні одної не пропустять, всеж... Пічнуть у штабі говорити по німецькі і людина з пантелику збивається. Не може зрозуміти, де вона? В Богомспасаємій російській імперії, чи таки в "Дойчлянді"? В інших воєнних округах те саме.

— Скрізь самі Дрентельни з Шліпенбахами! — докинув Скубенко. — Імперія німцями опанована. Вони контролюють нашу промисловість, фабрики, копальні. Звичайний навіть ніж у кожного селянина німецького виробу. Бо хто ж за російського виробу, гірший ніж платитиме вдвое дорожче? В їх руках наша освіта, преса, словом все. В школах ось підручників брак, бо видавець, петер-

бурський магнат Отто Кірхнер, тепер обер-ляйтнайном у німецькій армії. А скільки учителів середніх шкіл, інженерів, вищих урядовців російських тепер капітанами і полковниками німецького генерального штабу? Тисячі! І ми, бачите, воюємо з ними! У їх краю ми сліпі, мали порядної не маємо. За те вони знають Росію від нас краще; знають кожний сугірок, річку, ліс, багнище...

— Не буlob ще лиха, як би позісталі у нас оті Гірси й Пільци¹⁶⁾) хоч на половину такими патріотами були, якими себе для людського ока виявляють — вставив Паволоцький. — Питання ще, чи вони патріоти, чи монархісти, прихильники псевдо-Романовської династії?

— Ну-у, підполковнику! — швидко перебив генерал, ледви помітно кивнувши головою в сторону Ейхгольца. — Ці поняття у нас нероздільні. Що, забули наш девіз “за віру, царя і батьківщину”? Поскільки вони всі православні і монархісти, то і батьківщина з того скористає...

Паволоцький похопився: Мову знов зведено на небезпечну тему. Глянувши на генштабовця, переконався, що той дрімає. Пересторога видалася йому зайвою, але розумів добре причини обережності генерала. З їх розмов могло виникнути “діло про образу маєстату”, про революційну змову, навіть зраду, як лише захоче котрийсь з співподорожніх вислужитися. Обвів зором всіх трьох. Ейхгольц півлежав, вигідно розсівшися на мягкому сидженні, з застигшою призирливою посмішкою на тонких губах, певний себе і своєї вищості над окруженнем. Дрімав, або такого вдавав, з метою крамольні розмови краще підслухати в них не встрягаючи. Рядом сопів і злегка пухкав товстелезний Попандопуло, солідним тулубом притисши в кутку сухощавого Артюхина. Цей посоловіло, з долею страху в очах, поглядав на розмовників проти себе. Все більш соловів, вколисуваний мірним покачуванням вагону. Скоро заплюшив очі й він.

— Всеросійський інтернаціонал! — кивнув Скубенко головою на сплячих. — Великорус, німець і грек... Ну, їй нас трьох, впертих хахлів. Чи то пак, українці — швидко поправився.

— Вперті хахли говорили занадто сміло! — пожартував Володченко. — Чого доброго, від цього інтернаціоналу нам не поздоровиться.

— Не думаю... Хібаб котрий мав вроджені доношицькі здібності.

— Лихо не спить! — промимрив генерал солодко позіхнувши.

— Хотів би я бачити, як цей грек буде йти на чолі свого полку! Така солідна комплекція! Увесь полк собою закріє — дивувався Паволоцький. — Тільки ходитиме мабуть черепашою швидкістю...

— Десь у запільній установі опиниться! Полк йому не дадуть! — заперечив Скубенко.

— Дурний приклад наслідується — вдруге позіхнувши промимрив Володченко. — Досить розмов, спати пора, панове! Ніч на дворі.

Відкинув голову на спинку сидження й заплющив очі. За кілька хвилин генерал вже похрапував. Поїзд підходив до Полонного. Скубенко й Паволоцький продовжували розмову впівголос, щоб сплячих не турбувати. Перейшли на українську мову, — оба говорили нею однаково добре. Розповідали про себе, про свою попередню службу. Полковник Скубенко походив з Полтавщини, з давньої козацької старшини. Українства не цурався, однак, як і кожний кадровий старшина, не виставляв його на показ з мотивів службових. Командував на північно-західному фронті важким гарматним дивізіоном у гвардійському кінному корпусі Хана Нахичеванського і, опісля, генерала Султан-Герая¹⁾). Перебув катастрофу в Мазурських озерах. Їхав тепер у восьму армію на становище комandanта артилерійської бригади.

Недоїздячи до Шепетівки поснули й вони оба. Коли прокинулися, вже зійшло сонце. Обох піхотинців ні генштабовця в передлі не було: певно висіли в Шепетівці, або в Здолбунові. Поїзд підходив до Рівна, де тимчасово спинився у нагальному відступі штаб південно-західного фронту.

(Далі буде)

¹⁾ Микола Миколаєвич Старший — батько Молодшого, син царя Миколи Першого.

²⁾ Походив від нешлюбного сина цариці Катерини II.

³⁾ Епископ Нікон перейшов у світський стан — звався Миколою Безсоновим. За Української Державності був головою Департменту Віроісповідань.

⁴⁾ Антоній — пізн. Харківський і Київський митрополит часів Гетьманату, вмер у Югославії. Евлогій — митрополит рос. прав. церкви у західній Європі, умер 1946 року у Парижу.

- 5) Завдяки такому ж пасмови волосся вважав себе новітним Наполеоном український генерал Юрко Тютюнник-Табачніков. (Це його дійсне ім'я, надане мабуть з царського дозволу на його прохання).
- 6) Генерал піхоти Михайло Рогоза, нащадок співтворця Берестейської унії, київського митрополита Михайла Рогози, воєнний міністер у часах гетьманату, римо-католик.
- 7) Командантом у той час був генерал Дельвиг, пізніше в українській армії.
- 8) Прим. 48 дивізія Корнілова у повному складі попала в полон коло Хирова.
- 9) Електричні — генерали взяті з відставки носили відзнаку зігзагом, у вигляді електричної стріли — на золотих погонах — срібну і на срібних погонах — золоту.
- 10) Генерала Де-Віте щойно у час штурму кріпости призначено командантом.
- 11) Главковерх — скорочене — верховний головнокомандуючий.
- 12) Тим прокуратором був Якобі, прокуратор-слідчий ризького окружного суду.
- 13) Всі тут згадувані факти автентичні. Вагони з артилерією, станками розшукано аж у квітні 1916 року, таки в Москві. Паука не покарано.
- 14) Штурмер-Афrozімов, пізніший прем'єр-міністер на передодні революції.
- 15) Граф Фредерікс, генерал кінноти, впродовж 28 літ пробував міністром Двора і Уділів, мав великий вплив на царя. Безобразов, командант гвардійського корпусу, відчисленний за нездарність, на бажання царя опісля командант двох корпусів гвардії. Непомірно грубий і гидкий обличчям.
- 16) Гірс — мінський губернатор, Пільц — могилівський. Губернатор Гірс не мав російського підданства. Подані факти автентичні.
- 17) Султан Герай — повіщений большевиками у листопаді 1946 р.

До турецького султана Мурада I торгівці привели ратсових коней. Мурад заплатив за них і дав торгівцям наперед 10 тисяч рупій, на закуп інших коней, а не спітав навіть, як торгівців зовуть. Другого дня прийшла Мураду чогось думка, що він повинен знати імена найдурніших людей у своїй державі. Каже своїому везиреві:

— Спиши мені імена всіх дурнів у державі.
 — Зроблю це! — каже везир. — Але твоє імя постаємо на першому місці!
 На здивовання султана, — чому? — везир сказав:
 — Дати торгівцям 10 тисяч і не спітати, як зовуться,
 — це доказ найбільшої дурноти.
 — Вони ще приведуть коней! — запевняв султан.
 — Якщо приведуть, — викреслю з лісти дурнів твоє імя, володарю, а впишу торгівців! — сказав везир.

ол. луговий

Історія Української Православної Церкви

Митрополит Григорій II і поділ Митрополії на Київську і Московську

Втеча в Рим митрополита Ісидора унійних його заходів не перервала. В Царгороді патріярхом настановлено уніята Митрофана, а проти православних вжито методів перших віків християнства. Патріярхи Олександровський, Єрусалимський і Антіохійський на соборі 1443 року унію уніважнили й засудили. 1445 року патріярхом Царгородським став уніят Григорій Мамма, учасник Флорентійського собору. Переслідування православних посилилися. Наступник цісаря Івана VIII, Константин XI, 1450 року скликав собор, що відлучив уніятів від церкви, а патріярхом обрав Ананію, унії ворожого. Григорій Мамма втік у Рим.

1452 року кардинал Ісидор, що й тоді титулувався митрополітом Київським і всеї Русі, зявився у Царгороді, обложеному турками. Цісар Константин, у надії на поміч католицьких держав, на унію погодився. 12-го грудня, 1452 року Ісидор відправив у Софійському Соборі богослужбу і проголосив унію. Вибухли бунти, що ще посилилися, коли царгородці завелись в надіях на збройну поміч папи. (Прислано 800 вояків на чотирох кораблях). Врешті Царгород здобуто турками, 29-го травня, 1453 р. і грецька імперія перестала існувати. Наслідком унії було те, що православні митрополії втратили довірія до патріярхів царгородських, вважаючи їх таємничими уніятами.

В Україні тінь унії не зникала впродовж 30-ох років. Після втечі Ісидора — митрополитом визнано Іону — москвина, бо звязки з патріярхом зірвалися. Але Рим сподівався унію врятувати бодай у Польщі та Литво-Україні. 1458 року папа Каліст III дав розпорядок екс-патріярхові Григорію Маммі висвябити у митрополити Київські Ісидорового протодіякона, Григорія Болгарина, учасника Царгородського собору, 1450 року. 1459 року Григорій прибув в Литву. Король Казімیر визнав його митрополитом Київським, а Московський собор осудив. Литовсько-Українські єпископи визнали Григорія своїм зверхником, виключаючи чернігівського єпископа Евтимія, що передався Москві.

Таким чином православні Литво-України зірвали зв'язок з церковною владою чужої і часто ворожої держави, Московщини. Неясність вносила та обставина, що митрополит Григорій висвячений патріярхом-уніято. Ніяківість своєї залежності від патріярха-уніята митрополит Григорій швидко порозумів. За благословенням і потвердженням на становищі звернувся до патріярха Симеона Царгородського (жив у Трапезунді). Наступник Симеона, патріярк Діонізій прислав Григорієві благословенну грамоту, 1470 року. На українських землях тим самим зникла остання тінь флорентійської унії і зникла власне заходами її учасника.

Новий московський митрополит, Теодозій, (з 1461 р.) перший почав вживати титулу митрополита Московського. Московщина відтоді почала дбати не про приолучення Київської митрополії, а про збереження єпархій Московських. Київську митрополію складали єпархії (дієцезії) — Київська, Чернігівська, Смоленська, Погоцька, Турово-Пинська, Луцька, Володимир-Волинська і Холмська — в Литві, та Перемисько-Самборська і Галицька (без єпископа) у Польщі, всього десять єпархій. Митрополія Московська — з Новгородської, Тверської, Ростовської, Великопермської, Сузdalської, Коломенської, Рязанської і Сарептської.

Митрополит Мисаїл Київський

Григорій II умер у січні 1473 року, в Новогрудку. Його наступник, єпископ Смоленський Мисаїл, князь Пеструцький, обраний був митрополитом аж у 1475 році, під пресією світської влади, що з вибором Мисаїла митрополитом сподівалася, очевидно, поновного поєднання з Римом. Незадовго після вибору, 14-го березня, 1476 року, Мисаїл написав грамоту до папи Сикста VI, підписану ним самим, двома архимандритами та чотиринацятюма князями й вельможами. Ні один єпископ тої грамоти не підписав, очевидно писано її без відома українських владик. У тій грамоті поза вихвалюванням римських патріярхів та проханням всяких ласк і подачок — нічого суттєвого нема. Не був Мисаїл і уніято, бо просить вислати двох єпископів, православного й латинника, які щойно на соборі довели б до єдності на основах флорентійської унії. Від папи одержав моральний полічник, бо грамоту Мисаїла зігноровано. Мисаїл звернувся за потвердженням і благо-

словенням до Патріарха Царгородського Рафаїла. Про грамоту до папи патріярх звідкісь знов, тож митрополитом Мисайл не визнав. До своєї смерті Мисаїл зістався номінатом на митрополита, хоча й керував Київською митрополією. Умер 1482 року.

Митрополити Спиридон і Симеон

Ще за життя Мисаїла патріярх Рафаїл прислав Київського митрополита з Царгороду. Був ним Спиридон Тверитянин (з Тверського князівства, Москві ворожого). Король і великий князь Казимір Ягайлович Спиридана митрополитом не визнав. Пішли вістки, що Спиридон висвячений у митрополити по наказу Турецького султана, отже є турецким шпигуном. Наприкінці 1482 року Спиридана уважено. З тюреми митрополит всеж переписувався з владиками, написав “Виклад правдивої нашої православної віри.” На прохання владик і аристократії звільнити митрополита — король відмовив. Через кілька літ Спириданові пощастило втікти з вязниці й перебратися у Московщину. Звідтам митрополита заслано на Соловки, де й пробув до своєї смерті, 1504 року, двадцять літ. На Соловках написав життєпис основників Соловецького монастиря, Зосими і Саватія.

На жадання православних звільнити Спиридана з тюрем, король Казимір наказав обрати іншого митрополита. Обрано Полоцького епископа Симеона. Король домагався, щоб новий митрополит прохав благословення у римського папи. Православні загрозили повстанням, тож Казимір погодився прохати для митрополита благословення у Царгородського патріарха.

Патріарх Максим вислав благословення екзархами — митрополитом Ніфонтом і епископом Теодоритом. Вони ж привезли Ставропігіяльну грамоту Київо-Печерському монастиреві. Від тих часів, аж до Берестейської унії, починається безпереривне настановлення Київських митрополитів Царгородськими патріярхами.

В часах митрополита Симеона кримський хан Менгли-Герай, 1-го вересня, 1482 року Київ зруйнував. Десятки тисяч киян пішло в ясир, в тому київський воєвода Іван Ходкевич з родиною та архимандрит Печерський Теодозій Войкович. Церковні реліквії хан відослав у дарунок московському великому князеві.

Митрополит Іона Глєзна

Після смерти Симеона, 1488 року, київська митрополія впродовж чотирох літ необсаджена завдяки перешкодам, що їх ставив король Казимір Ягайлович. Кілька місяців перед своєю смертю Казимір дав згоду на вибір митрополита. Обрано полоцького Архиєпископа Іону Глезну “мужа святого, подвійно мудрого в писаннях.” За благословеною грамотою для митрополіта їздив в Царгород Слуцький Архимандрит Йосиф.

Католицькі історики твердять, начебто Іона Глезна користався великою прихильністю короля Казиміра і навіть дав королеві передсмертне розгрішення. Давний історик Дубович, у творі “Гіерархія” записав: “Умер 29 червня, 1492 року Казимір, король польський, при митрополіті Київському Іоні Глезні.” Цей вислів католики зрозуміли, що король умер в приявності митрополита Іони і з того роблено висновок про схильність Іони Глезни до унії. Переочили однаке те, що Казимір умер зовсім несподівано в Гродні, в часі швидкого переїзду з Вильна до Кракова, а митрополит Іона жив у Новогрудку. Отже, король не мав можливості викликати до себе митрополита Іону, бо смерть не ждала. Прихильність короля до митрополита Іони можна пояснити високими моральними прикметами митрополіта, його освітою, а рівноож і тим, що самий Казимір не був католиком-фанатиком.

Митрополит Макарій Овруцький

Іона Глезна умер по двох роках керми церквою, у грудні 1494 року. Його наступником обрано архимандрита Віленського монастиря Макарія Овруцького. Католицькі історики вважають його тим самим Макарієм, що з Печерським Архимандритом Іоаном підписали грамоту Мисайлі до папи. Сам Макарій стверджує, що його висвятив у архимандрити митрополит Симеон, отже в часах Мисайлі Макарій ще був світською людиною і підписувати грамоти не міг.

Того ж 1495 року Макарія висвячено у митрополити епископами Васіяном Володимир-Волинським, Васіяном Турково-Пинським, та Іоною Луцьким. До патріарха в Царгород післано черців Діонізія і Германа. В Литві й Україні бушували тоді пошести, жертвою яких став єпископ Луцький Іона. Благословенну грамоту митрополитові Макарію

патріярх Нифонт прислав, однаке попередив, щоб на будуче без дозволу і благословення патріярха митрополітів не висвячували, хіба що в скрайній потребі.

Важною подією в часах митрополита Макарія було одруження великого князя Литво-України Олександра Казимиrowича з дочкою Івана III, Московського, Оленою (15 лютого, 1495 р.). На обряд вінчання митрополита не допущено, хоч вінчання відбулося подвійне, православне і католицьке одночасно (вінчали бискуп і московський священик Хома).

Митрополит Макарій весною 1497 року виїхав до Києва, з метою відбудови Софійського собору, який лежав в руїнах ще з 1240 року. В селі Скиргайліві, між Мозир'ям і Овручем напали на митрополита Перекопські татари, правдоподібно підослані магнатами-католиками, яким молодий і енергійний митрополит був ненаруку. 14-го травня митрополита татарами вбито, а обслугу забрано в ясир. Православною церквою митрополита Макарія зачислено до святих мучеників.

(Далі буде)

ЖАРТИ

Відомий церковний історик, митрополит Московський Макарій Булгаков у часах польського повстання 1860 років був Віленським архиєпископом. Там же неребував штаб генерала Муравєва, прозваного "Вішателем" за жорстоке здушення повстання. Генерал запросив архиєпископа на парадний обід. На столах, між іншими потравами лежало печене двохрічне порося, чи властивіще кабан. Муравєв припрохав архиєпископа покоштувати печені євангельськими словами:

— Прийміте, єдите, ваше високопреосвященство!

На це архиєпископ чесно відповів:

— Продовжуйте, ваша висока екселенція! ..

(Сіль жарту полягає в тому, що генерал мусів би сказати "це є тіло моє" на печеноого кабана).

Літопис Подій з Української Історії

(Далі)

1187, 10-го жовтня. Галичане прогнали Олега Настасича, він опинися у Польщі. Проголошено Володимира князем всеї Галичини. Похід Олега на Галичину в союзі з Казимиром Справедливим.

1188, 22-го травня. В боях з мадярами згинув Ростислав Мстиславич.

1188, 8-го грудня. Отруєно боярами Олега Ярославича (Настасича). Володимир удруге князем.

1189. Похід в Польщу на Казимира. Володимир усуває від влади боярську мафію. Бояре жадають, щоб він розійшовся зо своєю нешлюбною жінкою. Повстання боярів, Володимир утік в Мадярщину.

Роман Мстиславич віддає Володимирщину своєму братові Всеволодові і займає Галич. Володимир з мадярами проганяє Романа. Мадяри арештують Володимира і проголошують королевича Андрія галицьким королем. Роман з полками тестя, Рюрика київського здобуває Плісненськ. Галичане й мадяри вибивають його звідтам. Роман йде на еміграцію в Польшу і Німеччину, (в Ерфурті жертвує 30 гривень монастиреві). Мешко Старий Польський і Рюрик змушують Всеволода віддати Володимир Романові. Два мадярські бискупи в Галичині. Бояре керують краєм в імені малого Андрія. Народ закликає з Смоленська князя Ростислава Івановича Берладничича, але бояре його зраджують. Погром Ростислава під Галичем, його пораненого захоплено в полон. Облога Галича селянством, повстання. Пораненого Ростислава отруєно боярами в галицькому замку, 17-го березня, 1189 року.

1189-1190. Перемиря з половцями, але напади відбуваються щоліта.

1189, 20 червня. Втікає з мадярської тюрми Володимир Ярославич до цісаря німецького Фридриха Барбаруси. З поміччу васяля цісаря, Казимира Справедливого і воєводи Миколи здобуто Галичину.

1189, 18-го серпня. Здобуття Галича Володимиром. Союз з Всеволодом Сузdalським, дядьком і Рюриком Київським. Сини Володимира, Василько, Іван і Володимир Володимирович з Мадярщини не вернулися. Володимир

Володим. жонатий з дочкою Романа Мстиславича, Теодорою, але з нею не жив.

1190, 6-го серпня. Прогнано мадярів з Галичини.

1190. Кунтугдий-Чорноклобуцький князь Торчеську.

1194, 25-го липня. Умер великий князь Святослав Все-володович.

1195, 20-го квітня. Умер князь Всеволод Мстиславич.

1195, 16-го серпня. Перемога Романа над поляками під Ярославом.

Рюрик Ростиславич утрете, 1194-1200. Всеволод Сузdalський розсварив Рюрика з зятем, за Торческ, що його випрохав у Романа міби для себе, а передав Ростиславові Рюриковичові. Ворожнеча між Рюриком і Романом. Роман постриг у черниці свою жінку, дочку Рюрика. Союз Романа з Всеволодом Сузdalським, а Рюрика з Святославичами Чернігівськими.

1197. Андріївська церква у Білгороді.

1198. Епископ Павло Переяславський, до 1231 року.

1198. Прибув у Київ митрополит Матвій, по смерті Никифора II, Митрополитом до 1220 року.

1199, 20-го грудня. Помер Володимир Галицький, династія Ростиславичів зійшла з історичного овиду. Роман з поміччу Лешка Білого, Андрія Угорського і цісаря Пилипа IV, здобув Галичину.

1200. Буля папи Інокентія підбивати Ливонію і Польщук.

1200. Похід Романа на Рюрика і Святославичів. Здобуто Київ. Роман настановив князем Інгваря Ярославича, свого брата у других. Похід Романа на половців.

1201-1292. Галицько-Волинський літопис.

Інгвар 1200-1202.

Сини Ігоря Святославича Новгород-Сівер. в союзі з тестем Романа. Вся Україна крім Лівобережжа під впливами Романа. Союз Романа з христоносцями.

Рюрик у четвертє, 1203.

3-го січня, 1203 року Рюрик з половцями і Чернігівськими князями здобув Київ і пограбував не гірше Богоявльського. Облога Рюрика Романом в Овручі. Угода в Овручі і похід Романа, Рюрика та Ярослава Всевол. Переяславського на половців. В поході викрито змову Рюрика, його арештовано і з жінкою пострижено у чёрці, а сина

Володимира забрано закладником. Ростислава призначено князем Києва.

1203, 16-го лютого. Союз князів проти Романа Галицького. 1204: погром Києва.

Ростислав Рюрикович 1204-1205.

Похід Романа на Саксонію і смерть, під Завихостом, 25-го червня, 1205 року від підсланих польським князем Лешком вбивників. На вістку про смерть Романа, у липні Рюрик покинув монастир і захопив Київ, нагнавши звідти сина.

Рюрик у пяте 1205-1206.

В союзі з Святославичами Рюрик іде війною на Галичину. По боці Данила і Василька мадярський король Гейза III. Присяга галицьких бояр на вірність 3-літньому Данилові. Початки сороклітньої війни. Анна Романова, мати Данила і Василька приймає мадярський протекторат у Сянці. Мадяри обсаджують Галичину.

Всеволод Святославич у перше 1206.

Київ захоплює Всеволод Святославич Чорний, син великого князя Святослава Всеволодича.

Рюрик у шосте 1206.

Рюрик проганяє Всеволода Чорного, погром Києва, а сини Ігоря Святославича йдуть походом в Галичину. Угода Рюрика з Всеволодом, міняються князівствами — Рюрик у Чернігові, а Всеволод у Києві.

Всеволод у друге 1207.

1207. Засновано Рязанську епархію, другу у теперішній Московщині. Всеволод Юр'євич Сузdal'ський розвсварює Рюрика з Всеволодом Святославичем Чорним. Рюрик захоплює Київ.

Рюрик у семе 1207-1210.

Святославичи Чернігівськи, Ігоревичи, Смоленські і Київські князі, чорноклобуки, половці і поляки в поході на Галичину. Повстання бояр проти Анни Романової. Романовичі з матір'ю у Володимир-Волинську. Андрій угорський і Лешко польський закликають на престіл Ярослава Сузdal'ського (батька Олександра Невського).

1207. Ярослав Сузdal'ський має керувати Галичиною до повноліття Данила, але бояре, у липні, закликають на галицький престіл внука Ярослава Осмомисла по матері, Володимира Новгород-Сіверського. Ярослав вертає з нічим.

Володимир віддає Звенігород братові Романові, а для Святослава хоче відобрести Володимир-Волинський від Данила і Василька:

1208. Жадання Володимирцям видати Анну Романову з синами. Вона перебраною втікає у Польщу. Лешко висилає Данила у Мадярщину.

1208. Роман Ігоревич виступив проти брата Володимира. Його прогнано з Галича. Олександер Всеvol. Белзький відбирає від Ігоревичів Володимир, поляки грабують місто. Святослав Ігоревич в полоні, Олександер князем Володимир-Волинським.

1209. Інгвар і Мстислав Німий Ярославичи з Лешком відбирають Володимир, Олександер захоплює його у друге. Анна Романова з сином Васильком покликана в Берестейське князівство. Замінює Бересь на Белз-Червен з Олександром.

1209. Бояре піднимаюті ворохобню проти Романа Ігоревича й виганяють його з Галича. Король Андрій Мадяр висилає військо з воєводою Бенедиктом і Потієм. Роман в Угорщині в полоні, але втікає. Мстислав Німий йде походом в Галичину. Ростислав Рюрикович князем Галицьким.

1210, 23-го жовтня. Умер київський князь Рюрик. Всеvolod Чорний князем, погром Києва.

Всеvolod у третє. 1210-1212.

Похід Володимира, Святослава і Романа Ігоревичів у Галичину. Володимир у Галичі, Роман у Звенігороді і Святослав у Перемишлі.

1211. Ігоревичи вирізують боярську мафію, 500 родин. Делегація до угорського короля з проханням Данила на князя. Похід мадярів під проводом галицького боярина Володислава Кормильчича для вокняження Данила. Перешибляне видали мадярам князя Святослава. Облога Звенігороду союзними військами Лешка польського, мадярами, Василька Романовича, Олександра, Інгваря і Мстислава Німого. Втеча Романа з Звенігороду а Володимира з Галича. Оба попадають в полон. Бояре викуповують всіх трьох і у вересні вішають. (Одинокий приклад повіщення князів в українській історії).

У вересні вокняжено дев'ятьлітнього Данила. Прибулу в Галич його матір бояре проганяють. Поновний похід мадярів в Галичину, приборкання мафії, вивезено в полон Во-

лодислава Кормильчича і Пилипа (Гордого Філю). З відходом мадяр бояре піднимаютъ повстання, Данила проганяютъ, а князем запрошууютъ Мстислава Німого, Пересопницького, 1212 Данило з матірю у Мадярщині, Василько у Белзі.

1212. Умер великий князь Всеволод, прогнаний з Києва. Князем Києва стає Інгвар Ярославич Луцький.

Інгвар у друге 1212.

Ростиславичі віддають Київ Мстиславові Романовичеві Смоленському, небожеві Рюрика. Київ зовсім тратить значення.

Мстислав Романович 1212-1223.

1213. Боярином Туркулом побудовано скит Почаїв.

(Далі буде)

Літопис Історичних Подій по Державах

Зібрав Ол. Луговий

ШВЕЦІЯ — Столиця Стокгольм

До 1001 року поділена на королівства Лап і Упсала.

Півмитичні королі: Олаф Шведсько - Норвежський, Свер, його сини Онела і Ончентов, син Онела — Оттар, Ідгілс, Івар, Гаральд Гердитсен, Сігурд Грінг, Регнар — коло 830 року.

829. Початки християнства у Швеції, єпископ Ансгар.

Берн, перший охрещений правитель, його сини Олаф і Онунд, опісля Гаральд Огневе Волосся. Еймунд Упсальський, у нього син Ерик, Берн Ериксен (жінка Зігрід Норвежська), Олаф і Ерик Переможець, сини Берна. Берн володів впродовж 50 літ.

840-860 роки. Походи скандинавців на Русь, Аскольд і Рюрик.

Син Олафа, Стірберн, коло 960 року з Гаральдом Блітутом Данським, вбитий 983 року. Володимир Великий у Швеції.

993. Умер Ерик Переможець.

993-1022. **Олаф Святий, Ериксен**, тестъ Ярослава Мурдого, тестъ Олафа II, Норвежского (Тригвесона), жонатый з Інгеборгою. Війни з Канутом Датсько-Англійським

і поміж собою. Сини — Регенвальд і Якун у службі Ярослава Мудрого.

Олаф Гаральдсен, норвежський князь, правдоподібно син Гаральда Сміливого і Єлісавети Ярославни, коло 1050 року, (згадка).

Анунд — 1022-1050.

Еймунд Старий — 1050-1060.

Стенкейль — 1060-1066.

Часті війни з Данією і Норвегією.

Гакун Червоний 1066-1079. Розрухи і поділ на князівства.

Князі **Голстейн, Блотсвейн**, швагер Інга, сина Стейнкеля, до 1081 року.

Свейн — Син Блотсвейна, 1081-1084.

Інг Штенкельс — по 1084 році. Батько Христини Мстиславової Київської. Подорож Мстислава Мономаховича по Скандинавії.

Сверкер, внук Блотсвейна, 1134-1155. Обєднання обох шведських королівств, Лап і Упсали.

(На підставі Саг Снора Стурмесена (1179-1241) було між князями шість Карлів і вісім Ериків, але про них нічого не відомо).

Ерик IX, Святий — 1150-1160. Прилучив Фінляндію. Володів десять літ. 1160 року вбитий Магнусом Генриксеном Датським. Зять Мстислава Мономаховича.

Карло VII — 1160-? (згадка під 1164 роком).

Вольдемар Великий — 1161-1182. Король всіх скандінавських держав.

1168. Перемога християнства у Швеції.

Ерик X. 1182-1202. Зять Вольдемара Великого. Війни зо швагром, Кнудом VI, сином Вольдемара Великого.

Вольдемар II. 1202-1241. Син Великого, заснував Ревель. (Дивись Данія).

Інг Бардсен — 1217-1220 (згадки).

Ярль Біргер, правитель. Погромлений на р. Неві Олександром Невським, 28-го липня, 1240. Правителем Швеції з року 1240 по 1266. Правління північно-німецької династії Фалькунгерів по 1363 рік. 1255 — Біргер заснував Стокгольм.

Магнус Норвежський — 1266-1290.

Ерик XI. 1290-1299. 1293 — Здобув всю Фінляндію і Карелію, син Магнуса.

Три Брати — Біргер II, Ерик і Вольдемар. 1300-1319.
1317 року Біргер заморив голодом у вязниці Ерика і Вольдемара.

Магнус — 1319-1365. Син замореного голодом Ерика і Інгеборги Норвежської. Обраний королем трьох літньою дитиною. Війни з сином Ериком XIII. Король всеї Скандинавії. Прогнаний своїм небожем, Альбертом Мекленбургом.

1323. Договір з Новгородською Республікою, 10-го вересня.

Ерик XIII — коло 1360 років.

Альберт Мекленбург — 1365-1388. Прогнаний Маргаретою Великою.

Маргарета Велика 1388-1412. Королева Данії і Скандинавії.

1397. Кальмарська унія скандинавських держав, одначе Швеція обирає своїх королів.

Ерик XIV, Померанський — 1412-1438. Свояк Маргарети Великої.

1430. Закони.

1433. Селянське повстання.

1436. Часово розпалася унія скандинавських держав, повстання Енгельбректсона.

Карло VIII, Кнудсен — 1436-1441. (Далі дивись Данія). Королі Христофор Баварський, Карло VIII (у друге), Христіян Ольденбург, Іван I і II, та Христіян II, півбожевільний.

У 1470 роках — Стен Стур регентом Швеції.

1477. Перший університет у Швеції.

1495. Перша друкована книжка.

1513. Крівава лазня шляхти.

1520. Погром шведської шляхти Христіяном II.

1521. Повстання під проводом Густава Еріксена Вази.

1523, 6-го червня. Густава Вазу обрано шведським королем; самостійність Швеції.

Густав I, Ваза — 1523-1560, род. 1496. 1526. Зірвано з Римом. 1527. Реформа, конфіската церковних добр і заведення протестанства. 1543. Постійна армія у Швеції.

Ерик XV. (XIV) 1560-1569. Син Густава Вази і Катерини Саксонської, поет і історик, оженений з дочкою вояка. Війни з Данією. Умер в полоні у брата, Івана III, Рудобородого, отруєний, 24-го лютого, 1577 року.

Іван III, Рудобородий — 1569-1592. Батько Жигмонта

Августа III, польського короля.

Жигмонт III. 1592-1599. Від тоді — король польський.

1594-1632. Юрій Стернгельм, перший поет.

Карло IX. Зюдерманланд, 1599-1611. Син Густава.

1604. Війна з Польщею за престіл.

1611. Війна з Данією і Московщиною, генерал Делягарді здобув Псков і Новгород. Швеція — світовою потугою.

Густав - Адольф, Великий, (род. 1594) 1611-1632.

1616. Домінанція Швеції на півночі Європи. Союз з Саксонією, участь Швеції у 30-літній війні, 1618-1648 року. 1629 — Альтмарський договір.

1630. 15-тисячна шведська армія в Німеччині.

1631, вересень. Бій під Ляйпцигом, погром Мансфельда. Погром над рікою Лехом, згинув католицький полководець Тілі. Шведські генерали Баннер, Торстенсон і Карл-Густав Врангель (1613-76) здобули Нюрнберг і загрожують Відню, здобуто Мюніх. Листопад, 1632. Погром Валенштайна під Ліценом, згинув в бою король Густав.

Христина, 1632-1654, род. 1629, ум. 1689 року, дочка Густава-Адольфа. Переговори з гетьманом Хмельницьким. Зріклася в користь свого чоловіка, Карла-Густава Х. Канцлер Окстенштерн — регентом. Я. Руселі — посол до козаків.

1635. Розрив союзу з Саксонією, союз з Францією. Шведи здобули Баварію і Швабію, та частину Австрії.

1645. Мир з Данією.

Юрій Арнгейм, генерал, (1581-1641), умер в тюрмі.

Карло-Густав X. 1654-1660. Чоловік і кузен Христини. 1657. Війна з Данією.

1657. Шведи і козаки здобули Krakів і Варшаву.

1657, 6-го жовтня. Договір з Україною про спільні граници, союз.

1657. Кінець війни з Польщею, мир в Олів, коло Данцигу.

Карло XI. 1660-1697. 1669. Покарано смертю 38 дітей (відъмаків). Йоган Баннер, вчений, генерал, (1596-1661). (Христина регенткою).

1693. Заведення абсолютизму.

Карло XII. 1697-1718. Род. 1682. 1699. Війна з Московщиною, Польщею, Саксонією і Данією. 1702-1704 — Погром Данії, Саксонії і Польщі. Мир з Данією в Травен-

дам. 1705. Варшавська конфедерація, Станіслав Лещинський — королем. Погром Москви під Нарвою. (Дивись дотичні держави). 1705. Мир в Альтронштадті, з Саксонією.

1708. Союз з гетьманом Мазепою і похід в Україну.
8-9 липня, 1709. Погром під Полтавою, відступ у Туреччину, (дивись — Україна).

1718. Згинув під Фредериксгал в Норвегії король Карло XII, в листопаді.

Фредерик I. 1718-1741. Чоловік Ульрихи-Елеонори, сестри Карла XII, князь Гессе-Касель. Гетьман Орлик у Швеції.

1720. Стокгольмський мир. Кінець війни з Москвою, по Ништадському миру, 30-го серпня, 1721.

Поет Бельмай, Карло-Михайло, 1740-1795.

Фредерик II. 1741-1751. Війна з Москвою в обороні прав на престол дочки Петра I, Єлісавети. 1740-1743. Втрачено Фінляндію. 1743 — Мир в Або.

Фредерик-Адольф. 1751-71. Князь Голштейн-Готорп, дядько царя московського Петра III.

Густав III. 1771-1792. 1788-1790. Війна з Росією. Ревельський і Берельський мир, та кодекс прав. Тиран, вбитий. 1786. Академія у Швеції.

Густав IV. 1792-1809. Детронізований Наполеоном. Умер 1837 року.

1808-1809. Війна з Росією (остання, що її вела Швеція). Корпус кінноти перейшов через лід Ботнійську затоку.

Густав IV зрікся престолу. Мир з Росією у Фридрихсгамі. Всю Фінляндію прилучено до Росії, як автономне велике князівство.

Карло XIII. 1809-1818. Дядько Густава IV. 1818 — прилучено Норвегію, по захопленні Фредеріксстада французьким маршалом Жаном Батистом Бернадотом.

Карло XIV. 1818-1844. (Маршал Бернадот, род. 1764).

Оскар I. 1844-1859. 1847. Умер генерал Магнус Берніштерн, род. 1779 року.

Карло XV. 1859-1872. Поет і письменник.

Оскар II. 1872-1907. р. 1829, умер 8/XII 1907, зрікся влади, письменник.

10-го грудня, 1896, умер Альфред Нобель, винахідник. 1905. Відділилася Норвегія.

Густав V. 1907.

1921, 15-го вересня. Умер А. Єнсен, вчений, (праці про Шевченка).

1948, 17-го вересня. Вбито графа Бернадота в Єрусалимі, представника О.Н.

ПО КАНАДІ ЗА ПЕРЕДПЛАТАМИ

Спроб видавати журнали досі було багато. Але всі вони не вдавалися, головно завдяки браку матеріялів, не грошей. "Українська Родина" — всупереч всяким злобним пророцтвам і перешкодам проіснувала вже близько півтора року. Існуватиме й далі, якщо здобуде передплатників більше вдвое більше супроти теперішнього стану. Бо матеріялом, і то цінним матеріялом, журнал забезпечений на десяток років. Бракує чого іншого — грошей на друк, що при ворожнечі деяких національних груп, про інтернаціональну вже не згадуючи, та при загальному збайдужненню, стає не абиякою проблемою.

В цілях журнал розповсюдити, редактор-видавець почав обіздку українських кольоній з викладом, на тему "Література і історія в національному житті народу". На сторінках журналу у кожному числі, — від тепер почавши, — поміщуватиметься звідомлення з дорожніх вражень.

Віндзор, Онтеріо

На перший огонь вибрано Віндзор. У 3:30 пополудні, 5-го лютого, дядько Сі-ен-ар повіз редактора-видавця, а десь так пів до девятої подорожуючий оглядав через широку ріку освітлені величезні будови Детройту. Коло 10-ої ввечері видавець вже гостював у пана Івана Панчука й п-ва Чокайлів (дочка і зять п. Панчука). Каже помовка — несподіваний гість гірше татарина. Того татарина-видавця господарі й господиня прийняли надзвичайно циро і гостинно. Є люди, що з ними чомусь навіть незнакома людина чується своєю. Є й відмінні — людина роками живе з ними і чується чужою. У ційрі, невимушений розмові промінув вечір. Нарано — богослужба в церкві св. Володимира. Велике вражіння робить на людину образ Великого князя Володимира, патрона Віндзорської Української Православної Церкви (парохія о. Петра Запаринюка), пензля добродія Григорія Сторожука. На образі сурова й велична постать вел. князя, постать людини-володаря, твердого й невблаганого супроти ворогів, лагідного й справедливого — супроти підданих. Такого образу авторові цих рядків не доводилося ще в житті бачити. Одні досі малювали великого князя Володимира занадто вже смиренним, і чомусь

без бороді, інші — гордим і жорстоким. Маляреві вдалося сполучити в образі всі якості Володимира-володаря і християнина, і саме цим образ високовартний під зглядом мистецьким, так і по самому задуму, чи ідеї.

Обід і вечеря у п. Панчука, в товаристві — крім господарів, пп. Г. Сторожука, маляра і дірігента православної парохії та Івана Рубашевського, людини, правдоподібно, з освітою, щирої і товариської. Уесь вільний час промінув непомітно за розмовами, пригадками минулого, — а зустрінувся з ними всіма, крім самого п. Панчука, вперше у житті.

Виклад, за те, не увінчався великим успіхом. Неприхильні видавцеві групи не тільки поставилися байдужно, чи навіть з ігнорацією, а постарались й пошкодити. Всеж, як на перший раз, успіх був зовсім не злий. Знайшloся й трохи очитаних людей, що журналом зацікавилися, набули собі комплекти першого річника, передплатили й на будуче. І то не лише люди європейського походження, але й уродженці в Канаді. Щира їм вдяка! . . .

Увечері, на концерті К. У. К. — вислухав промову бувшого прем'єра Карпатської України, п. Ревая. Враження — середнє. Промовець — політик, а не державний муж.

В понеділок, 7-го лютого, рано — з жалем попрашався з Віндзором.

Судбурі, Онтеріо

Тринадцятка — фатальне число, бодай в розумінні автора цих рядків. Виклад в Судбурі призначено на 13-го лютого. За білет — автор заплатив, Сипіяреві вже, тринадцять долярів з центами, а в кишенні у нього залишилося 13 доларів ще й 13 центів. Отож, зійшлося чотири 13-ки разом. Іхав зо “страхом Божим”. Не додавала отухи й заметіль всю ніч. Та, назався грибом — лізь в борщ, — таке й тут. В Судбурі знов, та й то лише з переписки, одну людину, пана С. Ємчука. Трохи потерпав, як то там приймуть. Приїхав — і приємно розчарувався прихильним прияттям, як самого п. Ємчука, так господарі хати, де п. Ємчук живе, п-ва Куничковських. Українці — де вони не жили, надзвичайно гостинні, часом собі й не на користь. Бо гостяять всяких людей. Також щирість і невимушенність, що й у Віндзорі. По обіді виклад. І в Судбури — деякі люди постаралися пошкодити. Тому й успіх був нижче середнього. Щож, не завжди стається так, як бажається, зрештою — і аж чотири тринадцятки недарма зійшлися. Знайшloся з десяток людей і в Судбурі, яких журнал у більшій чи меншій мірі зацікавив. А з часом — може поправиться.

Увечері, перед виїздом, несподівано попав на ювілей п-ва Данчуків, односельчан п. Ємчука, членів Судбурської греко-католицької парохії. Нікого не знав з учасників,

та знали, мабуть, люди грішного автора цих рядків. Отож, на святі у греко-католицькій церкві довелося промовляти православному з роду, наддніпрянцеві. Говорив щиро, як думав. Мова приявним, здається, подобалася.

По десятій розпрощався з п-вом Куничковськими та їх родиною, п-вом Феданами (новоприбулими зо скитальщини). З п. Ємчуком розпрощався вже у вагоні поїзду — Венкувер-Торонто.

Поїздка з Віндзор і Судбури хоч не на всі сто відсоткі виправдала сподівання під зглядом матеріальним, а все таки залишилася в памяті довгі роки. Автор цих рядків знайшов щиріх, вирозуміліх людей, що поставилися до нього і його праці прихильно, прийняли по дружньому, наче давнього доброго приятеля, а це головне. Може проминеть немало ще часу, поки змінить своє відношення люди, авторові і його праці ворожі. А такий час прийде. Поки ж що, автор сердечно дякує всім, у звідомленні названим особам і родинам за братерське приняття, а всім тим, хто журнал замовив — за вирозуміння і оцінку письменницької праці.

Ол. Луговий.

Олелько Нечоса.

ЄРЕТИЧНІ ДУМКИ

Вийшла в світ книжка “Другий Конгрес Українців Канади.” Це нічого особливого, — книжок тепер виходить немало. У тій книжці поміщено між іншим реферат пана Павла Юзика про культурні осяги українців в Канаді. І реферат також нічого особливого, — рефератів у книжці є з десяток!

Особливе у тому рефераті ось що: — Пан Юзик говорячи про українське письменство в Канаді — сконструтував, що воно розвинене дуже слабо. Ми з тим не можемо погодитися! Референт згадав декількох письменників, але ... своїх однопартійців.

Якщо п. Юзикові на слідуючому конгресі доведеться на ту ж тему говорити — радимо говорити з українського становища, а не партійницького. Приміром, — є ще такий письменник, як Олександер Луговий, що написав і видав повісті: За Волю України — 212 стор.; Чорні Хмари ізза Припяти — 163 сторони; Визначне Жіноцтво України — 256 сторін; Безхатний — 297 сторін. А крім них — друкувалися в щоденнику “Свобода”: — “В кіттях двоголового

Very Rev. K. Zaliskevich, Gronlid, Sask.	3.00
B. Pauk, Welland, Ont.	3.00
L. Gavalko, Thirhild, Alta.	3.00
Secretary of State, Ottawa; Ont.	3.00
T. Michalchuk, Peno, Alta.	3.00
H. Chomyshen, Malaria, Que.	3.00
O. Tsukornyk, St. Catharines, Ont.	3.00
W. Kowalchuk, Delhi, Ont.	3.00
M. Jaremy, Thorold, Ont.	4.00
Rev. W. Olijnyk, Oshawa, Ont.	3.00
D. Sawchynsky, Malton, Ont.	2.50
W. Tutkaliuk, Bracken, Sask.	5.50
D. Onyschuk, Sundance, Alta.	5.50
P. Lypowy, Heinzburg, Alta.	1.50
W. Festriga, Hamilton, Ont.	2.00
I. Werbycky, Hamilton, Ont.	3.00
Mrs. Olga Kyndybaliuk, Hamilton, Ont.	3.00
John Panchuk, Windsor, Ont.	6.00
Adam Semkiw, Windsor, Ont.	5.00
Michael Pawliuk, Windsor, Ont.	5.75
Iwan Woloshen, Windsor, Ont.	3.00
Paul Nedogitko, Windsor, Ont.	3.00
S. Sirey, Windsor, Ont.	6.00
M. Elash, Windsor, Ont.	6.00
Stephen Korpan, Windsor, Ont.	5.00
Michael Boychuk, Windsor, Ont.	6.00
T. Spitkowsky, Windsor, Ont.	6.00
A. Stechyshen, Windsor, Ont.	3.00
Mrs. Olga Wenger, Windsor, Ont.	6.00
W. Gorgula, Windsor, Ont.	6.00
J. Rubashewsky, Windsor, Ont.	6.00
Ol. Zolotucha, Windsor, Ont.	5.00
Gregory Storozuk, Windsor, Ont.	6.00
Prosvita, Windsor, Ont.	6.00
W. Wojnarowsky, Windsor, Ont.	1.50
Stephen Yemchuk, Sudbury, Ont.	6.00
N. Kudla, Sudbury, Ont.	6.00
Michael Kovalenko, Sudbury, Ont.	3.00
N. Larchenko, Sudbury, Ont.	3.00
A. Pacholkiw, Sudbury, Ont.	3.00
Iwan Chubkowsky, Sudbury, Ont.	3.00
Ukrainian Orthodox Church, Sudbury, Ont.	4.40

PUBLISHING FUND

Rev. D. D. Leschyshen, Cleveland, U. S. A.	\$2.00
Mrs. H. M. Stepanek, Cleveland, U. S. A.	1.00
Mrs. K. Kachmar, St. Paul, U. S. A.	2.00
N. Budkowsky, Toronto, Ont.	3.00
J. Lilitzak, Toronto, Ont.	1.00
P. Zadurovich, Toronto, Ont.	1.00
M. Jaremy, Thorold, Ont.	1.00
J. Panchuk, Windsor, Ont.	3.00